HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

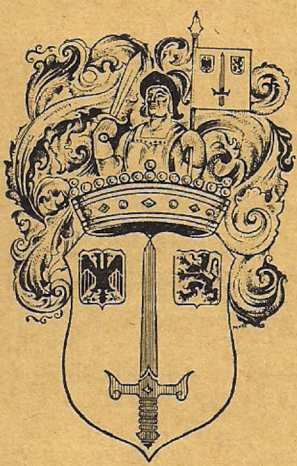

Jaargang IV — 1952 Nr. 2.

Zondag, 28 September

Tweede Gouwdag

onzer heemkundige vereniging

HOFSTADE

H. Mis, met gelegenheidspreek

Morgenvergadering, met Prof. Dr Siegfried de Laet en E.H. Jozef de Brouwer als sprekers

Gezamenlijk middagmaal

Namiddagwandeling door de gemeente, onder de leiding van de twee sprekers

Nadere bijzonderheden in ons volgend nummer.

Bijdrage tot de oudste geschiedenis van Denderleeuw

a. **Vóór de Romeinse Overheersing.**

De herinneringen aan de praehistorische periode, door de oudste bewoners van het grondgebied van het huidige Denderleeuw nagelaten, zijn gering. En toch kan met zekerheid worden uitgemaakt dat zich alhier in het jong steentijdperk of neolithicum reeds bewoners bevonden.

Welke wetenschappelijke waarde mag nog gehecht worden aan wat Karel Morren schreef over twee menselijke voorhoofdsbeenderen, alhier in de turfputten gevonden in het begin der 19e eeuw (1) en waardoor wij aanlanden in het oud steentijdperk of **paleolithicum ?** Hij beweerde dat « deze voorhoofdsbeenderen van mensen zijn, die leefden in dezelfde periode als een soort bevers, die veel eeuwen geleden deze streek bewoonden, maar nu volledig verdwenen zijn » en dat « deze bewoners ontegensprekelijk behoorden tot het Kaukasische ras, dat verschillende duizenden jaren vóór Kristus onze streken bewoonde » (2).

Waren onze streken toen reeds bewoond ? Prof. H. van de Weerd meent dat « het niet mogelijk is het bewijs te leveren, dat in het vroeg-paleolithicum Vlaanderen reeds bewoond was, alhoewel dit geenszins uitgesloten is (3), vermits wij er in de volgende tijden, die veel ongunstiger waren, de mens zullen aantreffen » (4).

Wat er ook van zij, uit het **neolithicum** (5) kwamen overblijfselen tot ons. Op het Huisegemveldeken werden verscheidene silexen (6), o.m. schrabbers, pijlpunten, kleine en grote bijlen (7), evenals afval (8) van silexen gevonden. Deze afval zou er op wijzen dat de werktuigen en wapens ter plaatse werden bewerkt.

Op Leeuwbrug (zonder nadere localisatie) werd, bij de werken aan het spoor Brussel-Oostende, door Fr. E. van Langenhove (9) uit dezelfde tijd een votiefbijl (10) gevonden. Terloops weze meege-

(1) In « **Messager des Sciences et des Arts** », jg. 1833, blz. 270 v. :« Sur les Ossements humains des tourbières de la Flandre », met een paar schetsen.
(2) Deze voorhoofdsbeenderen blijken in het Museum der Rijksuniversiteit te Gent, alwaar ze berustten, zoek te zijn geraakt.
(3) Vroeg-paleolithische vondsten werden te Schoonaarde (Konkel) gedaan; zie Hasse, Bull. Soc. Anthrop. Préhist. XLI, 1926, blz. 74 vv.
(4) **Geschiedenis van Vlaanderen,** I, blz. 23.
(5) Wapens en gereedschap zijn uit steen vervaardigd. — Volgens sommige geleerden te dateren vóór 2000 v. Kr.
(6) Silex = bewerkte vuursteen.
(7) Verzameling Ed. de Deyn, bewaard in het stedelijk Museum te Aalst.
(8) Alb. de Bom van Driessche te Denderleeuw bezit een verzameling van deze splinters, gevonden op het Huisegemveldeken (Kad. Sectie B, nr 1314 a).
(9) Onderwijzer te Denderleeuw van 1879 tot 1929.
(10) Deze bijl wordt bewaard in het Natuurhistorisch Museum te Brussel.

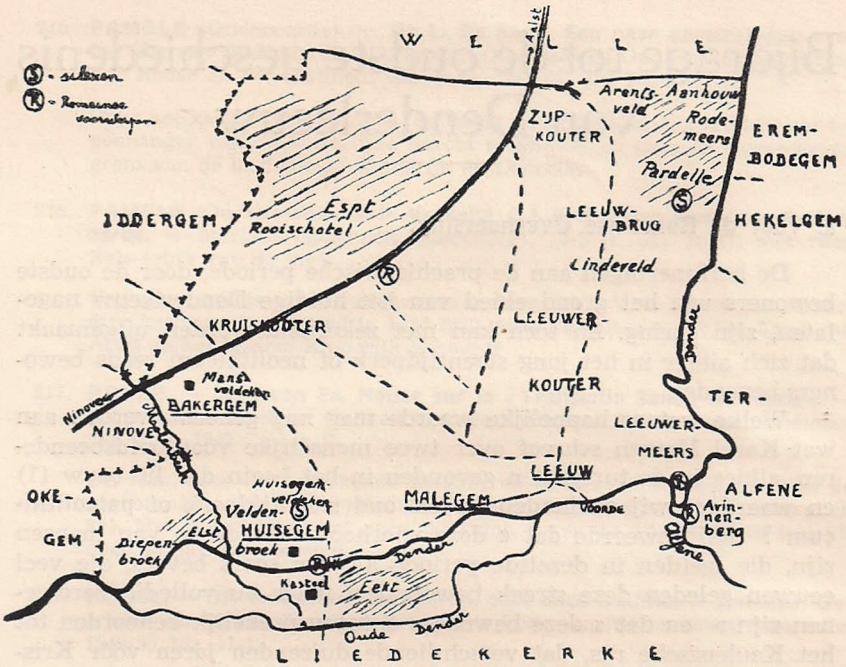

Bodemuitzicht van Denderleeuw in de vroege middeleeuwen.

deeld dat het naburige Liedekerke nog rijker is aan dit soort voorwerpen (11).

Huisegem en Leeuwbrug mogen dus aanspraak maken op een bevolking, hoe gering in aantal ook, uit het jong steentijdperk. Deze bewoners leefden vooral van de visvangst in de Dender en op de — sindsdien aangevulde — vijvers, van de jacht op het wild in de bossen (noemen wij slechts Esphout — in 1292, 28 bunder groot, later Liedekerkebos — en Boekhoutbos, verder Denderhoutem), die zich langs beide zijden der Dendervallei uitstrekten, evenals van de veeteelt.

Deze « nederzettingen » langsheen de Dender stemmen trouwens overeen met een algemeen verschijnsel, nl. dat « de neolithiekers woonden in het vrije veld, in de nabijheid van rivieren en bronnen en vruchtbaar akkerland » (12).

Ter plaatse zijn geen vondsten uit de daarop volgende **brons-** (van o. 1850 tot 850 v. Kr.) en **ijzertijd** (vanaf 850) (13). Voor de Denderstreek mogen wij niet nalaten te vermelden : een bronzen lanspunt, gevonden te Pollare in de Dender (14), een bronzen bijl (15) en een armband (16), opgegraven te Zandbergen, in de nabijheid van het kasteel.

De volksverhuizingen, ingezet door de Kelten, omstreeks 600 vóór Kristus, brachten nieuwe bewoners naar onze streken. Een

(11) Privéverzamelingen de Backer, van Damme en Wambacq.
(12) **Gesch. v. Vlaanderen,** I, blz. 30.
(13) Id., I, blz. 37, 41.
(14) (15) (16) Stadsmuseum te Aalst : Verzameling de Deyn.

paar namen herinneren hier aan deze nederzetting, nl. Dender en Alfene.

Volgens Prof. A. Carnoy (Dict. Etym., I, blz. 140) was de naam van deze rivier vroeger Tanara (Tenera, 966), woord van Keltische oorsprong, in verband te brengen met tanaros, naam eigen aan verscheidene waterlopen in gebieden eertijds door de Kelten bewoond en zoveel betekenend als « bruisend ». De Dender, nu « een lieve rivier, niet alleen onmachtig om zijn bedding dieper uit te schuren, maar ook niet meer snel genoeg om het slijk tot aan zijn monding mee te voeren » (17), moet eertijds snelvlietend geweest zijn, wat ook voor andere waterlopen het geval was (18).

De Alfene is de naam ener beek in de buurt van het Denderleeuwse grondgebied. Volgens Dr M. Gysseling een prae-Germaans hydroniem *albone, « wit water », volksetymologisch gegermaniseerd onder invloed van alf, « elf » (19).

Dit zijn een paar toponymische herinneringen, behorend tot het Keltisch kultuurgoed.

In de loop der 2e eeuw vóór Kristus vestigden zich nieuwe volksstammen (20), van over de Rijn gekomen, in onze streken. Het grootste gedeelte van de huidige provinciën Brabant en Oost-Vlaanderen was bewoond door de Nerviërs. De vóór-Romeinse wegen zijn grotendeels hun werk.

Slechts weinig bleef bewaard van deze inwijkelingen. In de Denderstreek dienen vermeld te worden de drie Statiërs te Strijtem gevonden en aan deze volksstam toegeschreven (21).

Deze Nerviërs, met een hogere beschaving dan de voorgangers, leefden niet meer in paalwoningen, maar in hutten. Toch werden ze door Caesar als ruw en onbeschaafd bestempeld.

b. Gedurende de Romeinse Overheersing.

De Nerviërs hebben onze streken niet lange tijd vreedzaam bewoond, want reeds in het jaar 57 vóór Kristus werden zij door de Romeinse legioenen van Julius Caesar overwonnen en aldra aan Rome onderworpen.

Was de eerste bekommering van de Romeinen de vrede te doen heersen in het uitgestrekte Romeinse rijk, het innen der belastingen ging hen niet minder ter harte. In zo ver nodig voor de handel en het leger werden nieuwe wegen — heirbanen — aangelegd. Door de omgang met de Romeinse bezetter en met de geromaniseerde volksgenoot drong de beschaving van het oude Rome door bij de inheemse bevolking. In hoever de bewoners van het huidig grondgebied van Denderleeuw hiervan hun deel kregen valt niet te bepalen. Het enige dat met zekerheid kan worden vastgesteld is, dat sporen uit dit Romeins tijdperk tot heden bewaard bleven.

---

(17) H. VAN GASSEN : **Geschiedenis van Ninove,** I, blz. 20

(18) Ook Dr M. GYSSELING : Een Inleiding tot de Toponymie van Oost-Vlaanderen, in **Cultureel Jaarboek van de Prov. O.-Vl.,** 1948, blz. 290 : « **Ara**... Keltisch suffix in waternamen, b.v. in Dender, zoals in Demer ».

(19) Mij welwillend meegedeeld door Dr M. Gysseling.

(20) **Geschiedenis van Vlaanderen,** I, blz. 46.

(21) Door Ed. de Deyn aan het Jubelparkmuseum geschonken.

Was er hier een Romeins diverticulum of een prae-Romeinse weg, die door de bezetter werd gebruikt, als vertakking van de Romeinse heirweg Bavai-Asse ? Sommige gegevens steunen hierin de overlevering, die wil dat de oeroude weg Ninove-Aalst (22) langs Denderleeuw en Erembodegem, een Romeinse weg zou zijn.

Zo vond Ed. de Deyn, bij de kanaliseringswerken van de Dender te Ninove, nabij de Begijnenbrug, eiken pijlers, die hij hield voor overblijfselen van een Romeinse brug (23). Hieruit besloot hij dat de weg Ninove-Anderlecht, een vertakking van de heirbaan Bavai-Asse, over de Dender doorliep en wel langs de Nederwijk (24) — alwaar hij 8 Romeinse potten, evenals een brons van Megara (25), vond — in de richting van Aalst.

Te Erembodegem, in de nabijheid van het kapelleken ter Muren — voorheen liep de weg immers door Erembodegem-Dorp —, werd in 1863 een bronzen paardenkop (26) gevonden.

Een laatste staving voor deze weg, in gebruik ten tijde van de Romeinse bezetting, is wel de vondst, gedaan in December 1938 door de steenvormers Staels en De Boom, te Denderleeuw, op de wijk « de Drie Putten », langs de Steenweg naar Ninove, tegen de Veldstraat (27), alwaar, op een diepte van 1 1/2 m. een volledige verzameling van een veertigtal zilveren munten (28) werd opgegraven. Deze schat vormt een aaneengesloten reeks van Romeinse zilverlingen, vanaf Septimus Severus tot Postumus (29) of het tijdperk van omstr. 200 tot 270 jaar na Kr. (30). E.H. C. Lanckman brengt in de bespreking ervan de mening naar voor dat de Franken, na de dood van Postumus (267), die een eerste inval had afgeslagen, wellicht tot in de Denderstreek zijn geraakt en dat toen de schatten van Leerbeek, Kester en Denderleeuw werden ingegraven.

Buiten bovengenoemde muntenschat wijzen nog andere vondsten te Denderleeuw op Romeinse invloed. Zo werd bij de verbredingswerken aan de Dender, nabij het Sas te Huisegem, een gouden zegelring, met salamander als versiering (31), gevonden. Verder nog

---

(22) Deze weg staat aangetekend op de kaarten van Deventer, 1536, en Philips de Dijn, 1662.

(23) Wat er van deze brug ook zij, te Ninove was een **voorde** (Orsgewade) of doorwaadbare plaats doorheen de Dender.

(24) « Belgo-Romeinse Vicus », H. VAN GASSEN : **Gesch. van Ninove,** I, blz. 46.

(25) Stadsmuseum te Aalst.

(26) Jubelparkmuseum te Brussel. Cfr. een beschrijving ervan in **Het Land van Aalst,** jg. II, 1950, nr 6, blz. 3.

(27) Kad. Sectie B, nr 708 a.

(28) Privéverzameling van Maurits de Rycke.

(29) Septimus Severus (193-211), Antonius Pius Caracalla (211-217), Antonius Pius Elegabale (218-222), Mc Aurelius Alexander Severus (222-235), Mc Antonius Gordianus (238-243), Mc Julius Philippus (244-249), Cajus Messius Quintus Trajanus Decius (249-251), zijn vrouw Herina Etruscilla, Cajus Vibius Volusianus (252-254), Mc Cassianus Latinus Postumus (258-267), Egnatius Publ. Lucinus Gallienus (260-268), zijn vrouw Cornelia Salonina en zijn zoon Valerianus Saloninus.

(30) E.H. C. LANCKMAN : Romeinse Munten te Denderleeuw, in **Toerisme,** jg. XXII, 1943, nr 17, blz. 168.

(31) Stadsmuseum te Aalst.

een middelbrons geldstuk van Faustina, vrouw van Antonius Pius, geslagen in 141 (32).

Bij de uitvoering van werken aan de Dender, tegenover de Avinnenberg, werd een marmeren kantaar, die naar deskundig oordeel tot de Romeinse tijdrekening behoort, opgegraven. Werd ten andere op de Avinnenberg (Teralfene), in 1912, door baron de Loë geen Romeinse « tegula » en Romeinse vaas opgegraven ? En werd te Liedekerke in de Dommelingen (in verband te brengen met « tumulus » ?)-straat geen Romeins brandgraf blootgelegd ?

Welke waarde mag gehecht aan de ronde toren van het kasteel der heren van Liedekerke... op het grondgebied van Denderleeuw ? Deze ronde hoektoren (donjon) blijkt het oudste deel van het kasteel geweest te zijn en het is niet uitgesloten dat men hier te doen heeft met een toren van een Romeins fort of versterkte villa (33) Dit gebouw zou deel uitmaken van een reeks versterkte plaatsen, o.m. Zandbergen, Pollare, Ninove, Liedekerke-Denderleeuw, Teralfene, langsheen de Dender.

Uit al deze gegevens wordt het duidelijk dat de Romeinse bezetting sporen heeft nagelaten op het grondgebied van Denderleeuw, al kan de invloed en de duur ervan niet worden bepaald.

c. Gedurende de Merovingische en de Karolingische periode.

Wanneer de macht van Rome stilaan verzwakte, nam de centrale invloed over de grensgebieden, als Noord-Gallië en Beneden-Germanië, af. Een nieuwe Frankische insijpeling groeide gedurende de 4e eeuw zo aan, dat het tot een strijd kwam tussen de opdringende « Barbaren » en de Romeinse legioenen. De volksverhuizers werden terug geworpen, maar keizer Juliaan de Apostaat liet hun toe zich, in 358, in de onbevolkte en weinig vruchtbare Kempen te vestigen. Vandaar keken zij met ongeduld uit naar het Westen, waar vruchtbaarder gronden hen wachtten. In 406 werden de aanvallen zo sterk — dit grotendeels ook onder de druk van andere « Barbaren », die van over de Rijn oprukten — dat de Romeinse bezetting door de oprukkende Franken werd opgerold.

Zij vestigden zich bij voorkeur daar waar vruchtbare gronden waren, in streken door de Romeinen prijs gegeven. Ook in de Denderstreek volgden de Frankische kolonisten de veroveraars op de voet en maakten zich meester van de goede akkergronden en weiden.

« De nieuwe bewoners gaven nieuwe namen aan hun hoeven die uitgaan op -hem en -sale. Deze namen dragen een echt Frankische stempel. Zij herinneren aan de naam van het Frankisch gezin dat de hoeve of het dorp heeft gebouwd » (34). In de streek van

---

(32) A.S.A.B., XIX, 1905, blz. 482.

(33) Volgens een voordracht door E.H. C. Lanckman.

(34) Geschiedenis van Vlaanderen, I, blz. 119. — Men leest verder : « De oudste Frankische namenlaag schijnt echter te zoeken te zijn in de namen op -heim, waarvan het bepalend lid een patroniem op -inga is ». Huisegem en Malegem zijn ouder dan Bakergem.

Aalst, gelijk dit trouwens ook het geval is voor de streek tussen Zenne en Dender, zijn deze -hem-namen zeer talrijk. Te Denderleeuw zelf treft men er een drietal aan, nl. Bakergem, Huisegem en Malegem.

Bakergem ligt op het grensgebied van Denderleeuw, Ninove en Iddergem, aan de Molenbeek (35). De oudst bewaard gebleven vorm is Bacrahem (1142), waarin de persoonsnaam Baki of Bako voorkomt (36). Vandaar « het hof of de woning van Baki (o) ». De vorm Bakergem treft men steeds aan vanaf de 16e eeuw. In de onmiddellijke nabijheid ligt een kouter, nl. de Kruiskouter (37). Dichtbij was ook een watermolen (38), waarvan het bestaan ons bekend is door een paar toponiemen : pestel (= molenas) (39) en « meersch gen. den slachmolen » (= molen waarvan het wiel door het water wordt bewogen) (40).

Huisegem, gelegen in de nabijheid van de (Nieuwe) Dender, op ong. 500 m afstand van de (Oude) Dender, was oorspronkelijk Hunzingahaim (41) of « de woonst van Hunzo en zijn verwanten ». Deze plaatsnaam wordt voor het eerst vermeld in 1264 : de Huseghem (42). Een hof te Huisegem, met er naast het Huisegemveldeken, komt in de archiefstukken voor van 1560 tot 1693, als eigendom van de heer van Liedekerke-Denderleeuw, die alhier ook een watermolen bezat.

Malegem, oudere vorm Meyleghem (43), ligt op een afstand van o. 300 m van de Oude Dender, langsheen een beek (nu de gekanaliseerde Dender). Hier bouwden de Frank Magilo en de zijnen zich een hof, vandaar Magilingahaim (44). Buiten de naam bleef geen enkele herinnering aan het bestaan van dit hof bewaard.

De namen van deze drie hoven uit het Merovingisch tijdperk, wanneer het grondgebied van Denderleeuw tot de « pagus Bracbatensis » behoorde (45), leven nog steeds voort in wijknamen.

En de dorpsnaam ? Deze naam is vroeg-Frankisch. Leeuw stamt, volgens Dr M. Gysseling, van het Germaanse woord hlaiwa,

---

(35) Van Gassen, Gesch. v. Ninove, I, 53, meent dat « de oorspronkelijke kern van Bakergem op het Ninoofs grondgebied ligt ». — Op de kaart van Ferraris (1777) staat dit hof aangegeven op het Mansveldeken (grondgebied Denderleeuw).

(36) FöRSTEMANN E.-JELLINGHAUS H. : **Altdeutsches Namenbuch.**

(37) Kouter gelegen nabij de plaats waar de weg naar Iddergem en de Steenweg naar Ninove elkaar kruisen.

(38) Op het grondgebied van Ninove, op dezelfde Molenbeek, was nog een andere watermolen, eigendom van de abdij van Ninove.

(39) Penningboek van Denderleeuw, 1571, 35 v. (Sa. Gent).

(40) Schepenboeken van Denderleeuw-Liedekerke, 1631 (Ra. Brussel).

(41) Mij meegedeeld door Dr M. Gysseling.

(42) Ra. Brussel : Kerkel. Fonds, nr 4623.

(43) Kerkrekeningen van Dl', 1558 (Par. Arch.).

(44) « Te vergelijken met Meilegem (1130, Meylengem), O.-Vl. en Meilegem onder Olsene. Af te leiden van Magilingaheim : het hof van het geslacht van Magilin » (Dr J. Lindemans). — Dr M. Gysseling verkiest de psn. Magilo.

(45) **Geschiedenis van Vlaanderen,** I, blz. 125.

« grafheuvel » (46). De betekenis « heuvel » stemt overeen met het topografisch uitzicht, want het dorp is gelegen op een geringe hoogte (16 m) boven de Dender. De naam onderging in de loop der tijden geen noemenswaardige veranderingen. De oudst gekende schrijfwijzen zijn Lewe (oork. Dielegem, 1146), (de) Lewa (id., 1155), Leeuwensis super teneram (1244), Tenrelewis (oork. Dielegem, 1258); gedurende de 14e eeuw komt voor het eerst de Nederlandse vorm Leuwe (Rijsel, 1311), Leeuwe (Rent. H. Geest, 1380, Sa. Aalst) voor.

Leeu is de benaming nog algemeen in gebruik bij het volk. Sinds omstreeks 1500 werd over het algemeen in de officiële stukken in het Nederlands een nadere bepaling hieraan toegevoegd, ten einde een onderscheid te maken met de andere « Leeuw's » (47), en draagt het dorp de naam Denderleeuw (48).

De Leeuwerkouter (Rentenboek van de H. Geest te Aalst, 1380) was de bebouwde grond, waarop de bewoners van het dorp het nodige voedsel wonnen. Was de Leeuwermeers de meers die door de gemeenschap werd gehooid ?

Wat de Frankische landname en hare gevolgen betreft, beperken onze gegevens voor Denderleeuw zich uitsluitend tot toponymisch materiaal. In de omgeving getuigen evenwel talrijke vondsten van deze Frankische nederzettingen. Zo werden te Ninove (49) en te Meerbeke (50) Frankische graven gevonden, naast andere voorwerpen uit deze periode; te Erembodegem een Frankische lanspunt (51).

De bestaande « cultura » of kouters (52) werden door deze veroveraars in bezit genomen en verder uitgebaat. De Franken waren immers « een volk van landbouwers, die dorpen en afzonderlijke hoeven bewoonden en die aan akkerbouw en veeteelt deden » (53). Alhier beschikten zij over de Leeuwerkouter, Kruiskouter en Zijpkouter (54).

---

(46) Prof. A. CARNOY (Dict. Etym., I, blz. 140) komt tot dezelfde stam, met de betekenis « heuvel », « kleine verhevenheid ».

(47) Zoutleeuw (Leuven), Sint-Pieters-Leeuw (Brussel) en Gors-Opleeuw (Tongeren).

(48) **Leeuw** heeft dus niets te maken met het dier van dezelfde naam, hoe mooi de legende, die wil dat de streek werd onveilig gemaakt door een leeuw, die bij een klopjacht door de bevolking werd neergeschoten en waarom de landheer uit dankbaarheid ter plaatse — waar nu de kerk staat — een kapel liet bouwen t.e. van de H. Amandus, haar draden hier ook heeft rondgeweven en hoe waakzaam de heraldische leeuw op het wapenschild ook schijnt.

(49) H. VAN GASSEN : **Gesch. van Ninove,** I, blz. 49; H. ROOSENS : **De Merovingische begraafplaatsen in België,** blz. 43, 44.

(50) H. ROOSENS, o.c., blz. 42.

(51) HET LAND VAN AALST, jg. II, 1950, nr 6, blz. 11.

(52) Volgens Prof. A. CARNOY en Dr J. LINDEMANS is het woord **kouter** ofwel rechtstreeks ontleend aan het Latijn **cultura** ofwel onrechtstreeks aan een Keltisch dialect dat het vroeger uit het Latijn had overgenomen en het accent verschoven had op de eerste lettergreep.
Volgens J. Lindemans zijn de meeste — niet alle — kouternamen vóór-Frankisch (J. LINDEMANS : **Topon. Verschijnselen geografisch bewerkt... De Kouternamen,** blz. 19).

(53) **Geschiedenis van Vlaanderen,** I, blz. 125.

(54) **Zijpkouter** = kouter gen. naar een waterloop of zijp.

Naarmate de noodwendigheid aan nieuwe akkergrond zich voordeed, werden onvruchtbare gronden tot kultuur gebracht en de bossen gerooid. Deze landbouwuitbreiding voltrok zich zowel gedurende de Karolingische periode als in de late Middeleeuwen, naar gelang de aangroei der bevolking, die aan velerlei schommelingen onderhevig was. Welk is hierbij de nadelige invloed van de vernielingstochten van de Noormannen geweest ? Werden de oude Frankische hoeven, die zeer primitief uit hout en leem waren opgetrokken en met stro bedekt, dan niet ten gronde verwoest ?

Waar het gaat over de uitbreiding van de bebouwde grond, mag men ook niet uit het oog verliezen dat een gedeelte van de grond (1/3) gedurende een jaar bleef braak liggen, gezien de onvoldoende bemesting (55).

De nieuwe landbouwuitbatingen kregen de naam van veld. Hieraan herinneren o.m. het Huisegemveldeken, het Manaerts- of Mansveldeken, het Arentsveld en het Lindeveld. Voor gerooide bossen getuigen de Rooischotel (gedeelte van d'Espt) en de Rodemeers (naast de Aanhout of Aanhouwe), want een gedeelte van het grondgebied was bebost, wijl een ander deel moerassig was. Enkele plaatsnamen herinneren aan deze toestand : Espt (= plaats waar klaterabelen groeien; Espt werd later vervormd tot Hesp en Deust), Eekt (= plaats met eiken beplant) en Elst (= elzenbeplanting) wijzen op bebossing. De Elsbroek, Diepenbroek en Veldenbroeken (56) waren — en zijn — moerassige plaatsen, evenals de Pardelle of Bordelle (= slechte, vochtige weiden) (57). Deze plaatsen, evenals de Dendervallei, stonden gedurende een gedeelte van het jaar onder water.

Er blijft ons nog een woord te zeggen over Leeuwbrug (58). De naam gaat terug tot de Merovingisch-Karolingische periode. De betekenis is evenwel niet klaar (59). In de onmiddellijke nabijheid ligt de Zijpkouter. Uit de late Middeleeuwen kennen wij het bestaan van een hof te Leeuwbrug, eigendom van de heer.

In de late Middeleeuwen ontstond eveneens het hof te Landuit, reeds vóór 1600 verdwenen.

Tussen de Oude en de Nieuwe Dender stond het kasteel van de Heren van Liedekerke (60).

De verspreiding van het Kristendom alhier wordt in een afzonderlijke bijdrage behandeld.

HOFSTADE. *Jozef de Brouwer.*

---

(55) Aan deze kouterindeling herinneren Hoog- en Neder-Kruiskouter; Neder-(leeuwer)kouter en Leeuwerkouter.

(56) Broek = « moerasland, vochtig grasland langs beken ».

(57) DE SMET : **Collect. des Chroniques Belges,** a° 1210 : **Predella.**

(58) De oudste schrijfwijze is **Lyebrug** (1267) en tot het einde der 16e eeuw **Leebrug.** Later werd het **Leeu(w)brug.**

(59) Dr M. Gysselinck.

(60) Vanaf 1763 tot 1773 werd tussen Denderleeuw en Liedekerke een proces gevoerd, voor de Raad van Vlaanderen, om het bezit van dit kasteel. Op 9 Jan. 1773 viel de uitspraak in het voordeel van Dl'. : de Heren **van** Liedekerke hadden hun kasteel **te** Denderleeuw.

MOORSEL

VAN EIGENKERK TOT PATRONAAT.

Op het einde van de 11de eeuw was het gedaan met de eigenkerken. Moorsel maakt geen uitzondering. Een van de eerste altaria, die de pas gestichte abdij van Affligem in haar bezit kreeg, was Moorsel. In 1105 schonk bisschop Odo van Kamerijk, op aanvraag van abt Fulgentius, Moorsel met vijf andere altaria aan de abdij : « Altaria etiam de Moorsellec, Wiensen, etc... salvis pontificalibus debitis atque institutis obsoniis, eidem Affligemensi ecclesie libera, atque impersonata, eo tenore contradimus, ut presbyteri, qui eisdem altaribus deservient,

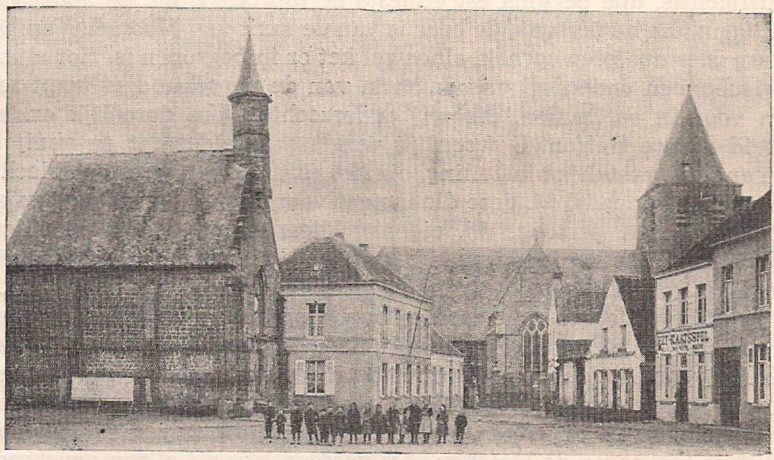

Moorsel. — De Sint-Goedelekapel en de kerk. Cl. V.T.B.

capitula nostra, atque ministrorum nostrorum teneant, atque in Sinodalibus nostris, atque successorum nostrorum, ministris respondeant » (17). Deze gift werd bevestigd in 1119 (21 Oktober), door pauselijke bul van Callixtus II (18), en in 1148 (3 April), door paus Eugenius III (19).

Dit is de gewone formule, die een parochie vrijmaakt van elke inmenging van de kerkheer, en ze onder het beheer van een geestelijke instelling plaatst, mits toezicht van de bisschop, vooral wat de benoeming van de bedienaar betreft, die zelf verantwoordelijk is tegenover de bisschop voor het onderhouden van de kapittelvoorschriften, het betalen van de aan de bisschop verschuldigde bijdragen en het bijwonen van de synodale vergaderingen. Hier is het dus niet de abt die

(17) E. DE MARNEFFE, Cartulaire d'Afflighem, p. 29.
(18) E. DE MARNEFFE, o.c., p. 48-52.
(19) E. DE MARNEFFE, o.c., p. 121-123.

verantwoordelijk is, zoals meermaals bij de Premonstratenzer parochiën voorkomt, maar de bedienaar in persoon tegenover de bisschop en zijn vertegenwoordigers. Dit vinden wij, enkele jaren nadien, meer geïllustreerd terug ter gelegenheid van een betwisting tussen de pastoor van Moorsel en de abt van Affligem over beider competenties. De oorkonde van 1187 (20) zegt inderdaad dat het gaat « super jure parochiali *altaris* de Morcella ». Noteren wij wel : het gaat er om het parochiaal recht omtrent de inkomsten van het « altaar ». Er wordt dus duidelijk onderscheid gemaakt tussen de parochie en het altaar. Het een begrip dekt niet het andere. Het eerste omvat alles wat de parochie aan rechten, inkomsten en lasten bezit. Het tweede gaat alleen over wat betrekking heeft op het altaar : zijn inkomsten van tienden, offer, accidentia enz. Verder wordt in de oorkonde dit « jus parochiale » nader omschreven. Daarom wordt teruggegaan tot het opzoeken van de oude rechtstoestand van de parochie, die zegt : « ecclesia Haffligensis, que persona est ecclesie de Morcele », d.i. de abdij van Affligem, die de persona, de heer is van de kerk van Moorsel. Van het altare is er dus geen spraak, alhoewel het er in begrepen is. Het altare is slechts een onderdeel van de kerk, van de parochie. Het komt zelden voor in oorkonden, die wij onderzochten, om dergelijk onderscheid aan te treffen. Gewoonlijk wordt ondersteld dat de abdij of een andere geestelijke instelling, die het altare kreeg, voortaan slechts gewoon patronus is, d.i. deze die instaat voor bediening, inkomsten en lasten, en niet persona, d.i. eigenkerkheer, bezitter van het blote eigendom. Hier wordt het oude begrip weerom duidelijk opgeroepen. De abdij van Affligem is werkelijk meester over de parochie, d.w.z. zij heeft de volledige blote rechten over de parochie en de kerk, alleen wordt haar te verstaan gegeven dat, door de verandering van de conciliaire voorschriften, ze zich hiertoe moet beperken en niet menen dat zij ook het volledig vruchtgebruik heeft. Dit hoort eigenlijk aan de bedienaar van het altaar, die voor de bediening er van verantwoordelijk is tegenover de bisschop. Als persona kan zij alleen aanspraak maken op een derde deel van de inkomsten van het altaar, daar zij ook verplichtingen heeft.

Ziedaar de toestand van de parochie Moorsel. Affligem is nu de heer van de parochie en bezit er alle blote rechten van, hetgeen echter niet als onmiddellijk corollarium het bezit van alle inkomsten insluit. Zeker niet van het altare, bediend door een priester, alleen verantwoordelijk te Kamerijk. Ook Beda Regaus had zulks reeds opgemerkt, daar hij de oorkonde van 1187 commentariërend schreef : « Affligem non totum patronatum obtinet illius ecclesiae, sed est simul persona » (21).

HET VERDER VERLOOP.

Wij bespreken hier de volgende punten :

1) de verhouding van patronus en bedienaar,
2) de verhouding van de parochie en de heerlijkheden,

(20) E. DE MARNEFFE, o.c., p. 264.
(21) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 307.

3) de verhouding van de parochie en de Sint-Goedelekapel,
4) de verhouding van de parochie en St-Stevens,
5) de verhouding van de parochie en de St-Pietersabdij.

I. De verhouding van patronus en bedienaar.

Veel moeten wij hierover niet uitweiden, daar wij hierboven reeds de gelegenheid hadden er over te spreken. De akte van 1187 en haar bevestiging in 1197 (22) resumeert de ganse toestand. Zonder twijfel ging het geschil uit van de bedienaar, die zich door de abdij verongelijkt zag. De patronus kreeg voor zijn deel het derde van alle inkomsten van het altaar, zoals de offer, de tienden enz. maar moest ook een derde in de kosten dragen. De bedienaar van zijn kant kreeg de twee andere derden. Onthouden wij echter dat dit niet op al de parochiale inkomsten terugslaat. Aldus ontsnapten grote delen van de tienden aan beiden. Zo hadden bovendien het kapittel van Onze Lieve Vrouw te Dendermonde, de St-Goedelekapel, de kerk en de heer van Moorsel elk hun deel (23). Verder stond de bedienaar zeer los tegenover de patronus. Deze laatste kwam weliswaar tussen bij de benoeming, maar droeg geen verantwoordelijkheid voor de bedienaar tegenover de bisschop. Dit lag in de lijn van de opvattingen van de Affligemse abten sinds 1246. De parochiezorg interesseerde hen niet. Alleen de inkomsten gingen hen aan.

II. De verhouding van de parochie en de heerlijkheden.

Zonder twijfel onderging de parochie de invloed van haar heren. Meer dan elders was de grond er verdeeld. De parochie had als rechtstreekse gezaghebbers de abten van Affligem. Deze bekommerden zich echter weinig om de parocniale aangelegenheden, zodat het parochieleven, buiten de uitstraling die uitging van de onmiddellijke nabijheid van de abdij, er weinig door beïnvloed werd.

Groter was de invloed der heren van Moorsel, die er 's graven propre dorp, afhangend van het graafschap Aalst, beheerden. Wij wezen reeds op de handelwijze van Wennemaar en dezes zoon Hermenfried. Hunne opvolgers waren van hetzelfde gehalte, maar leefden in andere omstandigheden. Een van de bijzonderste was Bernerus de Morcele, die leefde in de eerste helft van de 12de eeuw. Van de stichting af had de abdij er vrij talrijke goederen aangeworven. Dit liep natuurlijk niet in de lijn van de politiek van Bernerus, die aldus meer en meer verdrongen werd. De twisten liepen vooral over tot dan niet nauwkeurig afgebakende goederen, in de nabijheid van het uitgestrekte Altrudenbosch en Ascherholt. De plagerijen duurden reeds lange tijd — plurime et diverse controversie... sepe ecorte sint, que non facile terminari possent, si judex parti alterutre defuisset » (24). Eindelijk in 1151 werd door tussenkomst van de leenvrouw en de leenheer van Moorsel, Laureta van Aalst en Walter van Dendermonde, een

(22) E. DE MARNEFFE, o.c., p. 264 en 304-305.
(23) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 309.
(24) E DE MARNEFFE, o.c., p. 131.

overeenkomst opgelegd. Bernerus had de schuren en graanmijten van de abdij in brand gestoken, de kerklaten van St-Martens van Asse gewapenderhand gevangen genomen en naar Herdersem ontvoerd, bruggen vernield, de wegen onveilig gemaakt, de kudden schapen der abdij verjaagd enz. Voortijds hadden Wennemaar en zoon al zulke gewelddaden ongestraft uitgericht; de tijden waren echter veranderd. Bernerus werd verplicht schuld te bekennen en de abdij voor alles te vergoeden. Hij moest daarenboven aan de abdij de tienden teruggeven die zij te Herdersem van Geeraert de Gobi gekregen had; het

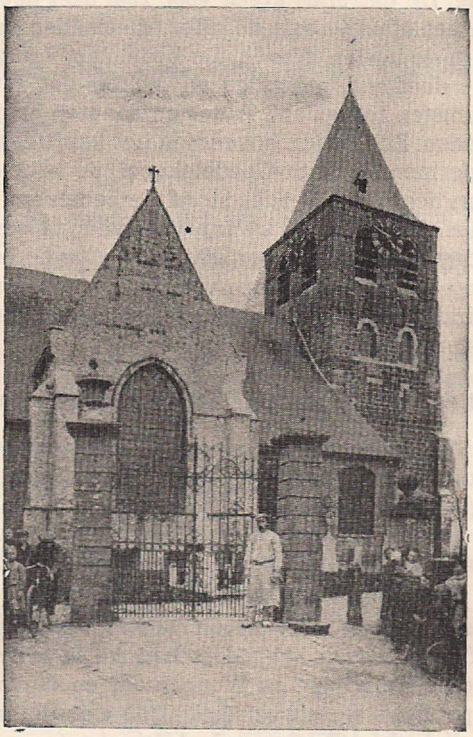

Moorsel. — De kerk. Cl. V.T.B.

recht op drie stuivers, bezet op de kloosterhoeve bij de molen te Meldert, het land aan priester Ingelfried toebehorend, het land van Gozwinus Wenedus, het land waaruit de abdij te Meldert steen poelde, het goed te Hangwarestock, het goed te Nijvel (Noville), een cijns te Hekelgem; het hof en goed dat tot het dotatiegoed van de kerk van Moorsel hoorde en door pastoor Ostlinus in pand was gesteld, zal de abdij kunnen terugkopen enz. (25). Hoe belangrijk de overeenkomst was, blijkt uit de lange lijst van priesters en ridders, die èn te Affligem èn te Aalst als getuigen optraden. Deze akte beëindigt het tijdperk van

(25) E. DE MARNEFFE, o.c., p. 131-134. — Beda REGAUS, Hafflighemum Illustratum, t. I, p. 312.

het eigenkerkwezen in onze streken. Bernerus is de laatste heer, die handelde als de gewone feodaal van een eeuw te voren, voor wie kerkgoed even straffeloos kon ingepalmd worden als om het even welk wereldlijk bezit. Aldus handelde hij jegens de abdij van Affligem evenals jegens de parochiën van Asse en Moorsel. Alleen de uitslag was anders.

Merken wij bovendien op dat de heren van Moorsel in deze eeuw — en wellicht reeds vroeger — op wereldlijk gebied bijna gans de parochie Moorsel controleerden, zodat er in feite van de verdeeldheid van Moorsel onder Land van Aalst en Land van Dendermonde niets dan het etiket overbleef.

Over de opvolgers van Bernerus had de patronus niet te klagen. De vier zonen van Bernerus komen herhaaldelijk voor in oorkonden, waardoor de abdij met allerhande goederen bedeeld wordt (26). Eén van de voornaamste begiftigers van de abdij in de eerste helft van de 13de eeuw heette eveneens Bernerus van Moorsel. Wij vinden hem terug in akten uit 1212, 1221, 1232, 1236, 1239, 1243, 1245, 1255 (27).

III. De verhouding van de parochie en de St-Goedelekapel.

Hierboven spraken wij reeds over de verplaatsing van de parochietitel in de loop van de elfde eeuw ten gevolge van het verdwijnen van het oude klooster en het gebrek aan plaats. De vraag is echter of, samen met de verplaatsing, ook de parochiale rechten medegingen. Indien wij de oorkonde van 1290 mogen geloven, bleef de kapel van Sint Goedele nog lange tijd haar rechten behouden. In elk geval staat vast dat zij een eigen dotatiegoed bezat in landerijen, cijnzen en tienden. Vooral dit laatste is interessant om te vermelden, daar een eigen tiendegebied doorgaans op oude toestanden wijst. Bovendien had ze een eigen bedienaar, die weliswaar slechts de titel van kapelaan droeg, doch de pastoor van Moorsel in alle diensten diende bij te staan. Wat ons meest verwondert is de nota van A. Miraeus (Op. diplomatica t. I, p. 57, nota 2), die zegt dat nog in zijn tijd rond de kapel begraven werd. Dit is doorgaans het laatste litteken van een vervallen parochie.

Slotsom: De teloorgang van de St-Goedelekapel kende hetzelfde verloop als zovele kapellen van te lande, zoals Amelgem, Ossegem enz. Als beste vergelijking geven wij Kobbegem, waarvan wij de akte met de getroffen modaliteiten terugvonden (28). Onzes inziens verliep er een lange periode tussen de overdracht van de rechten aan de St-Martinuskerk en het volledig uitschakelen van de St-Goedelekapel als parochiecentrum. Dit menen wij vooral te moeten toeschrijven aan de grote begankenis, die de kapel gedurende de ganse middeleeuwen heeft gekend. Aan de ene kant was zij geen parochiekerk meer sinds de 11de-12de eeuw, maar anderdeels bleef zij als voornaam bedevaartoord op een aantal rechten aanspraak maken, die andere kapellen normaal niet hadden.

---

(26) Cartularium van Affligem, RAKA, t. I, bl. 235, 382, 383, t. II, bl. 267, 526, 669.
(27) O. REYNTJENS, o.c., bl. 49-52.
(28) Zie Kobbegem, deel II, ter perse.

IV. De verhouding van de parochie en de St-Stevenskapel te Gevergem.

De kapel van Gevergem stelt heel wat problemen. Vooreerst is er haar oorsprong. Indien wij de overlevering geloven, dan is Gevergem oorspronkelijk het parochiecentrum van zeven omliggende dorpen. Fr. de Potter noch O. Reyntjens hechten daar enig geloof aan (29). Hoe eigenaardig deze overlevering ook klinke, wij ook zien niet in hoe Gevergem in de oudste tijden zulkdanige rol heeft gespeeld. Nergens vonden wij een litteken. Onzes inziens ontstond de overlevering ten gevolge van het van oudsher gekend zijn der plaats als behorend tot het domeingoed van de aloude abdij van Lobbes. Deze verwierf het goed van St Ursmaar, een van haar eerste abten, die in deze streek predikte, o.a. te « Lata Quercus » of Brede Eik, in de omgeving van Affligem. Het is bovendien geenszins uitgesloten dat voorgenoemde abdij alhier tal van goederen verwierf langs Sint Goedele om, die volgens hagiografische genealogisten een zuster was van Sint Renildis, een van de bijzonderste weldoensters van de abdij in de 7de eeuw. Gevergem, Sint Goedele, Lobbes en Sint Ursmaar horen dus wel samen. Dit lijdt geen twijfel. Het vermelden van « Geveringheheim in pago Bracbatensi » in 868-869, tussen de « nomina villarum, quae possidebat monasterium Lobbiense anno quarto decimo regno Domini Lotharii, regis Francorum, filii Lotharii imperatoris » (30) is dus slechts een officiële bevestiging. Er bestaat echter een grote marge tussen het bestaan van een villa — een domein — te Gevergem en het bestaan, sinds dezelfde periode, van een villakerk, een parochie. Twee vragen rijzen hier op : bestond er samen met het domein van Gevergem in de 9de eeuw een villakerkje, dat zijn bestaan heeft gerekt als vervallen parochie van de 10de-11de eeuw tot de 20ste eeuw, om dan opnieuw tot parochie verheven te worden ? Of is Gevergem een hofkapel, zoals vele andere in Brabant, die door de pas gestichte abdij van Affligem als hoevekapel in de 12de-13de eeuw op nieuw ontgonnen gronden werd opgericht ?

Vertrekken wij van de volgende vaste gegevens : in de 13de eeuw bestond zij zeker. Haar patroon, Sint Steven, treffen wij overal in het Affligemse domein aan, en kan dus stellig niet vóór de 12de eeuw voorkomen. In de overdrachtsakte van 1105 en haar bevestigingen van 1119 en 1148 wordt er van Gevergem niet gesproken, noch als appendicium noch als zelfstandige parochie. Alleen in de oorkonde van 1108, waarbij bisschop Odo van Kamerijk de gift van Ringoot, heer van Dendermonde, en van zijn vrouw Adelwidis, aan het pas door hem gesticht kapittel, bekrachtigt, vinden wij Gevergem op dezelfde voet als Moorsel en Wieze vernoemd (31) : « allodium de Winsia... de Morsele... de Gheverghem, in campis, in silvis, in pratis cum omni justitia terrae et silvae ». In de 14de eeuw staat zij gekend als « capella » (32).

---

(29) DE POTTER, o.c., bl. 76. — O. REYNTJENS, o.c., bl. 179-180.
(30) J. VOS, L'Abbaye de Lobbes et son chapitre, t. I, p. 422. — J. WARICHEZ, L'Abbaye de Lobbes depuis son origine jusqu'en 1200, p. 182-195.
(31) O. REYNTJENS, o.c., bl. 63-64.
(32) E. REUSENS, A.H.E.B.T. XXVIII, Pouillés, p. 124.

Al deze gegevens te zamen genomen schijnen te wijzen op een ontstaan in de 12de-13de eeuw. Nochtans kunnen wij ons hiermede niet verenigen. Wij houden het bij een veel hoger opklimmend ontstaan, dat alleen in de 9de eeuw kan gesitueerd worden. Wij steunen hiervoor alleen op het vermelden van Gevergem in het Polypticon van de abdij van Lobbes in de 9de eeuw. Gevergem moet een vrij aanzienlijk domein van de abdij geweest zijn om op dezelfde voet geplaatst te worden als zoveel andere, later meer belangrijke dorpen. Daarvan is trouwens de oorkonde van 1108 van Ringoot van Dendermonde nog een echo. Haar uitzonderlijke situatie doorheen de eeuwen als vrij goed — allodium — dat het voornaamste bestanddeel uitmaakte van « Moorsel-Kapittel », getuigt eveneens in die zin. Het gaat er steeds om een successie van toestanden en rechten die elkaar zonder hiaat opvolgen. Wellicht sinds de 8ste eeuw behorend tot het domein van de abdij van Lobbes, later ingepalmd door de heren van Dendermonde, zoals dit van het klooster van Moorsel door de heren van Aalst en hun vertegenwoordigers, Wennemaar en opvolgers, en door hen in 1108 aan hun kapittel gerestitueerd, bleef Gevergem allodiaal kapittelgoed, duidelijk onderscheiden van het overige deel van Moorsel. Dit element is voor ons een duidelijke aanwijzing dat Gevergem (33) belangrijker is geweest dan een gewoon hof, gewone dorpswijk, die er ten andere in groten getale te Moorsel zijn. Moorsel is immers een dorp, gevormd uit een agglomeraat van vele hoven. Tamelijk ver gelegen van het dorpscentrum, had Gevergem een grotere noodzakelijkheid een kapel te bouwen dan verscheidene andere wijken van Moorsel. Daar er nu ter plaatse een groot hof bestond, minstens sinds de 9de eeuw, mag men veronderstellen dat er vrij spoedig gedurende de periode van de algemene verbreiding der villakerkjes een bidplaats aan verbonden werd. Dit villakerkje bloeide zolang de verbreiding van de villae in ons land duurde.

Na de doortocht van de Noormannen en de Magyaren, en de abdij van Lobbes uit haar goed ontheven zijnde, verviel het kerkje en werd het ingelijfd bij het domein van de heren van Dendermonde, de tegenhangers alhier van die van Aalst. Na de teruggave door Ringoot in 1108 aan het kapittel van zijn stad, rekte de oude kapel haar armzalig bestaan verder tot nieuwe bloei van de landbouw, onder de impuls van Affligem, nieuwe hoven rondom de kapel verwekte. Tegelijk kreeg het oude vervallen villakerkje nieuw leven, nieuwe goederen, een beneficium met eigen kapelaan, bepaalde diensten en missen, en werd haar wijdingsfeest op de eerste Zondag na Sinksen weerom gevierd. Eeuwen gingen aldus voorbij. St-Stevenskapel bleef een landelijke kapel, zoals Amelgem, Hasselt enz., tot eindelijk de 20ste eeuw nieuwe horizonten schiep en een nieuwe parochie verwekte.

Twee punten willen wij hier nog even toelichten. De patronen St Steven en St Anna en de legende : moederparochie van zeven dorpen.

Wij zegden reeds hoger dat de patroon Sint Steven is, en zonder

(33) Gevergem omvatte al wat gelegen was tussen de Kokstraat, de Trawacherstraat, de Hoevestraat, het Houten Kruis, de Tinnenhoek, de Gevergemstraat.

twijfel van de abdij Affligem afkomstig is. Wij veronderstellen derhalve dat Affligem de andere patroon heeft ter zijde gezet. Wie hij was weten wij niet. St Anna is van latere datum, wellicht uit de 14de eeuw.

Indien wij mogen aannemen dat Gevergem doorheen de tijden steeds een voorrang heeft gehad op de andere wijken van Moorsel, lijkt het gezegde « Gevergem is de moederparochie van 7 dorpen » ons niet zodanig absurd en kan hieraan — mits voorbehoud van het tegenbewijs — volgende verklaring gegeven worden : Gevergem is wellicht het centrum geweest niet van 7 dorpen, maar van 7 villae, d.w.z. 7 hoven. Dit moet ons geenszins verwonderen, daar Moorsel een agglomeraat van wijken is, met te allen kante verspreide hoven. Heeft er soms geen tekst bestaan die over zeven villae sprak, of is het een mondelinge overlevering ?

V. De verhouding van de parochie en de St-Pietersabdij.

Van ouds bezat de St-Pietersabdij van Gent te Moorsel, vooral in de wijk Waver, verscheidene gronden en cijnzen. Een lijst van centuarii Sancti Petri uit de 12de-13de eeuw zal ons hiervan overtuigen (34).

« Census de Morcele in nativitate Domini solvendus :
» Debitum antiquitus statutum :
» Arnoldus Coterel II den.
» Arnoldus Boutart II den.
» Godescalcus IIII den. et III virtal. avem
» Gerard Wicke IIII et semi den. et III virtal. avem
» Alsten XI et semi den. et VI virtal. avem
» Sequitur debitum de nota terra.
Bernardus XII den.
Henricus, Amelric et Boidin II sol.
Godenalc de Brohe VI den.
Onolf XVIII den.
Gerardus frater ejus XVIII den.
Boidin III den.
Arnout Boutart XVI den.
» Hugo de Couterbruch II sol.
Theodoricus Friso XVI et semi den.
Vrowen III den.
Tomas VI den.
Lambin IIII den.
Ansbout et Godeverd. II sol.
Henricus in nudio marcio XII den.
Summa XVIII sol. et semi den. »

Verder vernemen wij uit Beda Regaus (35) dat de abdij van St Pieters er tot 1227 een partij bos bezat, die zij alsdan aan de abdij van Affligem in leen gaf. Het komt ons voor dat een groot deel van Waver

(34) A. FAYEN, Liber Traditionum, p. 141-142.
(35) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 310.

oorspronkelijk aan de abdij van St Pieters behoorde en Affligem er in de 13de-14de eeuw de opvolger werd. Aldus vonden wij een Sint-Pietershaert, groot 3 dagwand, te Waver, waarvoor Affligem aan de St-Pietersabdij nog later een cijns betaalde. Beda Regaus verhaalt hierover :

« Pulchrum visum et inquisitione digna est haec Haga, quae adhuc vocatur de Waverhaeghe alostanam *a parochia* Haffligemsi », « begint aan de Cluyserye, gaat door den Ascherenbroeck tot het Waverland en zo langs de Fallantenweiden en door den Autruydenbosch tot Meldert » (36).

Verder kennen wij in dezelfde omgeving een Pietersbos, Pietershagen, Pietershaert en Pietersveld (1636), alle zeer waarschijnlijk tot het oud goed van de St-Pietersabdij behorende (37).

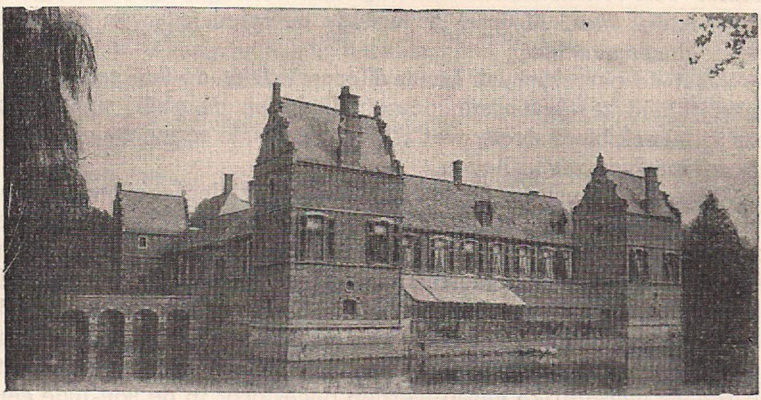

Moorsel. — Het kasteel. Cl. V.T.B.

Hierop voortgaande mogen wij aannemen dat naast de abdij van Lobbes, de plaatselijke heren, waarschijnlijk de kasteleinen van Gent, ook de abdij van Sint Pieters te Gent een zekere medezeggenschap had in het beheer van Moorsel.

SAMENVATTING.

Moorsel is zonder twijfel, met S. Salvator als patroon, een van de alleroudste parochiën van Brabant, uit de 7de eeuw dagtekenend. Waarschijnlijk bestond er aldaar uit dezelfde periode een cella, die aanleiding heeft gegeven tot de abbatia van Onze Lieve Vrouw. Aldus werd Moorsel een voornaam parochiecentrum, rang die het bewaarde zolang de abdij er bloeide. Gedurende die ganse periode deelde het de wederwaardigheden van het klooster. Gegroeid als gemeenschapskerk, werd zij in de 9de-10de eeuw tot eigenkerk vervormd

(36) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 312.
(37) FR. DE POTTER, Moorsel, bl. 2-3.

door de plaatselijke heren, die er tot in het begin van de 12de eeuw meester bleven. Affligem volgde op. Moorsel is een typisch en rijk geïllustreerd voorbeeld van de strijd van een wereldlijk heer in de 9de-10de eeuw om het bezit van parochie en klooster. Een van Wennemaars opvolgers, Bernerus van Moorsel, is de laatste vertegenwoordiger van dit slag van eigenkerkheren. Hij verloor dan ook het pleit tegen Affligem, waar Wennemaar tegen het O.L.Vrouwklooster de bovenhand hield in de 10de eeuw.

Eens het klooster verdwenen, verviel de parochie tot een gewoon landelijk centrum. Dit bracht de verplaatsing van de parochiekerk mede. De St-Goedelekapel, te midden van het Dorpsplein, bleef het laatste overblijfsel en litteken van vervlogen toestanden. Weliswaar werd er in 1239 nog getracht te Borxken — fontinella vulgo Borxken dicto in Moorsele deinde Mylbeke — onder Moorsel (38) het latere klooster Ten Rozen onder Aalst op te richten. De poging mislukte echter. Aldus bleef Moorsel gedurende de latere eeuwen steeds een gewone dorpsparochie.

Naast de parochiekerk kende Moorsel sinds de 9de eeuw een afhankelijkheid te Gevergem, domeingoed van de abdij van Lobbes. Deze villakerk bleef steeds wat zij was in de 9de eeuw, waarschijnlijk het centrum van zeven hoven.

Wijzen wij tenslotte op de eigenaardige drieledigheid van de burgerlijke indeling van Moorsel, alleen door de parochie overkoepeld. Voorgenoemde verdeling van het grondgebied heeft de geschiedschrijvers steeds sterk geïntrigeerd. De verklaring is echter normaal. Ten gevolge van de oorspronkelijke verdeling van Moorsel onder drie geestelijke instellingen : het O.L.Vrouwklooster van Moorsel, de abdij van Lobbes en de St-Pietersabdij van Gent, wier bezittingen respectievelijk door wereldlijke heren werden opgeslorpt in de 9de-10de eeuw, namelijk Moorsel-klooster door Wennemaar, kastelein van Gent en heer van het Land van Aalst; Gevergem — bezit van de abdij van Lobbes — door de heren van Dendermonde; het St-Pietersgoed van Gent, gedeeltelijk door de hertogen van Brabant als heren van Asse, en gedeeltelijk bewaard gebleven, ontstonden Moorsel-Kapittel, Moorsel-Land van Aalst en Moorsel-Waver-Kleerhage (39). Moorsel-Kapittel, d.i. het oude domeingoed van Lobbes (Gevergem en enkele andere wijken in het noorden) werd door de heren van Dendermonde gerestitueerd aan hun beschermeling, het kapittel van Dendermonde. Moorsel-Land van Aalst bleef aan de wereldlijke heren van Moorsel en vormde het dorps- en parochiecentrum. Moorsel-Waver, bezit van Sint-Pieters te Gent, werd in de 13de eeuw aan de nabijgelegen en pas gestichte abdij van Affligem overgemaakt. Moorsel-Kleerhage, bezit van de hertogen van Brabant, werd eveneens aan Affligem overgedragen.

---

(38) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 307. — Aub. MIRAEUS, Opera diplom., t. III, p. 113.

(39) In spiritualibus huic parochiali subjectus est vicus per magnum extentionis Hagi de Meldert, praefecturae Aschanae vulgo dictus Cleerhage, continetque circiter 100 terrae bonaria. In nostris antiquis registris ille vicus vocatur terra de Rode (Beda Regaus, Bona et Jura, p. 309).

Schematisch voorgesteld hebben wij dus volgende evolutie :

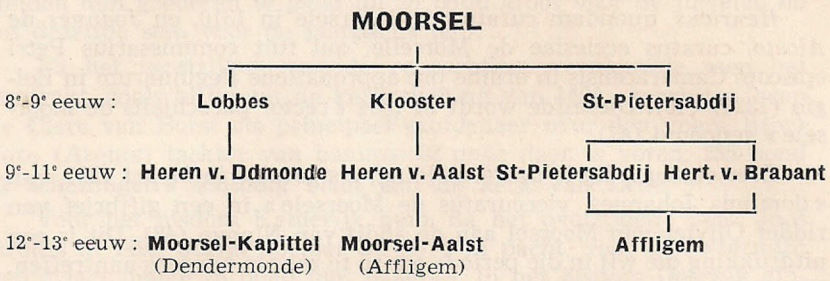

Besluit. Niettegenstaande al de verdelingen van het grondgebied heeft slechts één instelling doorheen de tijden de oorspronkelijke eenheid bewaard : Moorsel-parochie.

Deze parochie werd in de bisschoppelijke taxaties voor XXX pond aangeschreven, d.w.z. voor een ecclesia integra, een parochie van eerste rang (40).

DE BEDIENING.

De bedienaars van Moorsel hebben alle behoord tot de seculiere geestelijkheid. Verscheidene van hen zijn ons vóór de 14de eeuw bekend. De oudst gekende is « *Ostelinus,* presbyter, qui domistadium apud Morcele, ad dotem ecclesie ipsius pertinens, in vadium dederat Bernero de Morcele pro tribus fritonibus; et abbatia nostra contra ipsum redemit et reddidit ecclesiae » (41).

Over zijn opvolger kennen wij de akte die wij reeds citeerden in verband met de twist tussen hem en de abdij van Affligem omtrent zijn competentia. Zijn naam bleef evenwel onbekend (42).

Henricus, presbyter de Moorsele, leefde rond 1232. Beda citeert hem als volgt : « Henricus, presbyter de Moorsele, Johannes, clericus de Moorsele, apud Miraeum, t. III p. 103, ubi habetur fundatio monasterii de Rosis. Primo fuerant in fontinella vulgo Borxken, dicto in Moorsele, deinde in Mylbeke » (43). Hieruit blijkt dat hij bij de stichting van Ten Rozen was gemengd in 1239.

Hij kwam reeds voor in 1232 ter gelegenheid van een verkoop van drie dagwand bos, in het Teckbosch te Moorsel. Getuigen waren o.a. « Henricus, plebanus de Moorsele » en « Arnulfus, miles de Moorsele » (44).

Dezelfde Henricus was in Februari 1240 eveneens getuige in een brief, waardoor Bernerus van Moorsel verklaart dat Gosianus Bracke en zijn vrouw Alix aan de abdij Affligem een grote partij tienden schonk, te Moorsel, Meldert en Baardegem gelegen (45).

---

(40) E. REUSENS, o.c., p. 136.
(41) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 307. — E. DE MARNEFFE, o.c., p. 131-133.
(42) E. DE MARNEFFE, o.c., p. 264.
(43) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 308.
(44) A. DE VLAMINCK, Cartulaire de l'Abbaye de Zwijveke-lez-Termonde, p. 25. — FR. DE POTTER, Moorsel, bl. 21-22.
(45) E. DE MARNEFFE, o.c., p. 379-380.

Van de volgende pastoors van Moorsel kennen wij alleen :

Henricus, quondam curatus de Moorsele in 1310, en *Joannes de Alosto*, curatus ecclesiae de Morselle, qui fuit commissarius Petri episcopi Cameracensis in ordine pro approbatione Beguinarum in Belgio (1324) (46). Diezelfde wordt in 1334 « rector parochialis de Moorsele » genoemd (47).

Zeer eigenaardig is de vermelding, als getuige in Maart 1281, van « dominus Johannes, vicecuratus de Moorsele » in een giftbrief van ridder Olivier van Moorsel aan de abdij van Ninove (48). Dit is een uitdrukking die wij in die periode om zo te zeggen nergens aantreffen. Wij stelden dit vroeger in verband met de bediening van de St-Goedelekapel en gaven als onze mening te kennen dat deze vermelding een van de laatste officiële mededelingen was over de rechtstoestand ervan. Johannes was dus geen gewoon kapelaan uit die tijd, maar had een welomschreven functie als bedienaar van de oude, in verval zijnde parochie.

HET PATRIMONUM.

Hieromtrent bezitten wij slechts zeldzame gegevens. Wat de **curegoederen** betreft, bleef de verdeling van 1187 voortbestaan : twee derden van de offer, de tienden enz. gingen naar de pastoor, één derde naar de abdij van Affligem. Dit sloot gedurende eeuwen elke betwisting uit omtrent de inkomsten van het altare. Daarnaast bezat de cure nog talrijke goederen, landen, weiden en bossen, te zamen omtrent 6 bunder groot, en cijnzen, doch het is niet gemakkelijk om uit te maken welke tot het dotatiegoed behoren of uit de 12de-13de eeuw afkomstig zijn (49).

Over de **kerkgoederen** bezitten wij al evenmin bepaalde gegevens, tenzij het citaat van 1151 en enkele toponiemen. Uit de reeds hoger vermelde oorkonde, die een einde stelt aan de baldadigheden van Bernerus van Moorsel, hem tot berouw oproept en tot restitutie van vrij talrijke goederen en personen dwingt, herhalen wij volgende alinea : « Ostelinus, presbyter, qui domistadium apud Morcele, ad dotem ecclesie ipsius pertinens, in vadium dederat Bernero de Morcele, pro tribus fritonibus et abbatiae nostra contra ipsum redemit et reddidit ecclesiae » (50).

---

(46) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 308. — AUB. MIRAEUS, Opera diplom., t. I, p. 216.

(47) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 309.

(48) J.J. DE SMET, Chroniques belges, Cartulaire de l'abbaye de Ninove, t. II, p. 942-943.

(49) Zie hiervoor E. REUSENS, o.c., t. 28, p. 288, pouillés 1567.
Curatus habet 3am partem decimam cum sua bonariis terre, tam arabilis quam pascualibus, et sylvanis, que valent annui una cum decimali parte carnium et domo presbyterali 24 libras moneti Flandrie. Item habet in parvis censibus 3 Renensis Communicantes sunt 70.
Capellania d. Gudule, ejus possessor curatus in Haeltert
(mits 3 missen uit inkomen van 30 renenses).

(50) E. DE MARNEFFE, o.c., p. 131-134.

Onder de plaatsnamen, die betrekking hebben op oud kerkgoed, vernoemen wij : het Kerckvelt, de Ste Goelenmeersch en het Kerkhofvelt (51). De kerk zelf bezat van ouds een eigen tiendegebied, St-Martenstiende genaamd, geïnd op het Kattenbroeck, op het Seevenaet, op de Teckbosch, op de Keiberg en op Claerhage, alles te zamen verpacht in de 18de eeuw voor 911 gulden (52).

De Tienden.

Deze werden in de loop der tijden onder een betrekkelijk groot aantal rechthebbenden verdeeld. Van de oorspronkelijke verdeling in drie schijnt in de 12de eeuw niet veel overgebleven te zijn. Het voornaamste deel behoorde aan de persona, de eigenkerkheer, heer van Moorsel, die ze aan de abdij van Affligem afstond. Deze wou op hare beurt hetzelfde systeem voortzetten, doch de bedienaar liet zich niet doen en eiste zijn rechten op. Hierdoor verwierf hij in 1187 tweederden van de tienden, aan het altare, d.i. aan de bediening toebehorende, één derde bleef aan de persona.

Bovendien behield de kerk haar eigen deel als voornoemde St-Martenstiende. Ook de St-Goedelekapel behield als vervallen parochiekerk haar deel. De St-Stevenskapel bleef eveneens haar St-Stevenstiende opeisen. Affligem erfde de Wavertiende van de St-Pietersabdij te Gent en van de hertogen van Brabant te Kleerhage. Wat de heren van Moorsel nog in de 13de eeuw te Moorsel aan tienden hetzij persoonlijk bezaten, hetzij in leen hadden uitgegeven, o.a. aan Gosuinus Bracke en erfgenamen (1239 en 1255) (53) kwam eveneens aan de abdij van Affligem terug. Hoe het kapittel van Kamerijk nog in 1459 zijn tiendegedeelte te Moorsel, ter waarde van 13 pond groten, had bewaard, is voor ons een raadsel (54).

De Kapelanieën.

Naast de kapelanie in de St-Goedelekapel, was er een in de St-Stevenskapel en een derde in de parochiekerk. De *St-Goedelekapelanie* is voorzeker de oudste en voornaamste. Zij had een eigen kapelaan, die er drie missen in de week las uit de inkomsten van de stichting, de offer en accidentia tijdens de begankenisdagen en feestdagen. In de 14de eeuw werd zij in de bisschoppelijke « pouillés » voor 10 pond opgetekend (55). Zij had bovendien haar eigen kapelmeesters, aan te duiden door de heer van het dorp. Volgens rekeningen uit 1604 bezat zij van ouds 725 roeden land en weide, alsook de strotiende (waarschijnlijk novale tiende) ter waarde van 25 gulden 's jaars. De opbrengst van de offer in vlas, eieren, boter enz. beliep alsdan 36 gulden. In 1601 werd deze kapelanie bij het inkomen van de parochiekerk gevoegd, om in het onderhoud van de onderpastoor te voorzien.

---

(51) O. REYNTJENS, o.c., bl. 13.
(52) FR. DE POTTER, o.c., bl. 24.
(53) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 309.
(54) FR. DE POTTER, o.c., bl. 24.
(55) E. REUSENS, o.c., bl. 136.

Dit betekende het einde van het laatste litteken dat over haar vroegere onafhankelijkheid kon getuigen. De twee grote feesten van het jaar vielen op 8 Januari, feest van Sint Goedele, en op de tweede Zondag van Juli, feestdag van het Broederschap ter ere van St Goedele, in de 15de eeuw gesticht.

De bedienaar bewoonde van ouds het huis « de cluys » genaamd, heden nog bestaande achter het koor, dat volgens een uittreksel, aangehaald door O. Reyntjens, tot het oud kerkgoed behoorde. « Een huyseken met een kleyn hofken behorende aen de kerk van Moorsele ab immemoriali, gelegen binnen de baronnie van Moorsel-Aelst binnen den ringmuur van het kerkhof, waervan den gront van netzelve huyseken ende hofken deel is maekende, van ouds gedient hebbende voor woonste van den onderpastoor deser prochie » (56).

De *St-Stevenskapelanie* was op dezelfde voet opgericht als deze van St Goedele. Zij had een eigen kapelaan, eigen kapelmeesters en eigen inkomen. Haar stichting klimt tot de 13de eeuw op. De eerste kapel was een zeer nederig gebouw uit de 13de eeuw, en in de 16de eeuw nog met stro gedekt. In 1664 werd een nieuwe kapel gebouwd. Hoeveel missen er in de week gelezen werden weten wij niet. Later had er slechts om de veertien dagen een mis plaats. De grote feestdag — vermoedelijk de wijdingsdag — viel op de eerste Zondag na Sinksen.

Vermelden wij dat deze kapel tot in de 18de eeuw een eigen kerkhof bezat, waar de inwoners van de wijk begraven werden. Ongetwijfeld is dit het laatste litteken van een vervallen villakerkje (57).

De derde *kapelanie* van Moorsel werd *in de parochiekerk* zelf gesticht in de 13de eeuw. Beda Regaus schrijft er over : « In hac ecclesia de Morcele erat capellania S. Nicasii, cujus capellanus an 1333 erat Arnoldus dictus Mozeil, et volebat reditus suos assignatos esse super domos et terras mansionariorum nostrorum, sed dicto anno praetentione sua renunciavit » (58).

De benaming St Nicasius intrigeert ons. Nergens vonden wij er nadere gegevens over.

Het Kerkgebouw.

Het kerkgebouw onderging herhaaldelijk veranderingen, in 1637, 1823 enz. Volgens een steen in de noorderkant van de toren gemetseld, werd de kerk in het jaar « MCC » (d.i. 1200) gebouwd. Of nu die steen het juiste jaartal aangeeft betwijfelen wij. Onzes inziens dagtekenen zekere gedeelten van toren en middenbouw uit de 12de eeuw.

BRUSSEL. *Dr Jan Verbesselt.*

---

(56) O. REYNTJENS, o.c., bl. 170. — Archief uit de 17de eeuw.
(57) O. REYNTJENS, o.c., bl. 179-180. — FR. DE POTTER, Moorsel, bl. 76-77. — C. VAN GESTEL, Historia, t. II, p. 185.
(58) BEDA REGAUS, Bona et Jura, p. 308.

Toponymische Etymologieën in en om het Land van Aalst

Elst : 977 **Elsuth.** Germ. *alisôth-* f., collectief bij *alisô-* f., « els ».

Erembodegem : 1146 **Erembaldengem.** Germ. *Irimbaldinga haim,* « woonplaats van de lieden van Germ. *Irimbald* ».

Erondegem : 868, copie 18e e. **Eroldingaheim.** Germ. *Irwaldinga haim,* « woonplaats van de lieden van Germ. *Irwald* ».

Geraardsbergen : 1034-58, copie ca. 1200 **de Geroaldi monte.** Germ. *Gaizawaldas berga-* m., « berg van Germ. *Gaizawald* » (*gaiza-* m., « speer » + *walda-* m., « heerser »).

Gijzenzele : 864 **Gisingasule** (lees : **-sale**). Germ. *Gîsinga sali-* m., « uit één zaal bestaand huis van de lieden van Germ. *Gîso* ».

Godveerdegem : 1176 **Gotferthengem.** Germ. *Gôdafrithinga haim,* « woonplaats van de lieden van Germ. *Gôdafrith* » (*gôda-,* « goed » + *frithu-* m., « vrede »).

Goeferdinge : ca. 1243 **Gontuerdinghes.** Germ. *Gundifrithingja-* n., collectiviteit toehorig Germ. *Gundifrith* (*gundjô-* f., « strijd » + *frithu-* m., « vrede »).

Grimminge : 1234 **Grimenghem.** Germ. *Grîminga haim,* « woonplaats van de lieden van Germ. *Grîmo* ».

Haaltert : 1046 **Haletrut,** 1142-86 **Haltra.** Germ. *halahdrja-* n., resp. *halahdrôth-* f., collectief bij *halahdra-* m., « jeneverbessenstruik ? ».

Heldergem : 1096, copie eind 13e e. **Heldrenghem.** Germ. *Hildiharinga haim,* « woonplaats van de lieden van Germ. *Hildihari* » (*hildjô-* f., « strijd » + *harja-* m., « leger»).

Herdersem : 868, copie 18e e. **Hardigisheim,** 1088 **Hardinkeshem.** Germ. *Hardingis haim* « woning van Germ. *Harding* ».

Herzele : 972, copie ca. 1035 **Hersele.** Germ. *harja-* m., « leger » + *sali-* m., « uit één zaal bestaand huis ».

Hillegem : 825, copie 941 **Hildeningahem.** Germ. *Hildininga haim,* « woonplaats van de lieden van Germ. *Hildin* » (diminutief bij Germ. *hildjô-* f., « strijd »).

Iddergem : 966, copie 15e e. **Idrengoham.** Germ. *Idduharinga haim,* « woonplaats van de lieden van Germ. *Idduhari* ».

Idegem : 964 **Idingehem.** Germ. *Iddinga haim,* « woonplaats van de lieden van Germ. *Iddo* ».

Lede : 1019-30 **Letha.** Germ. *hlitha-* n., « helling ». (Wordt vervolgd).

GENT. *Dr M. Gysseling.*

De verhuring van de rijve der «Nood Gods» van Lede

Gedurende een periode van ongeveer honderd jaar is er in de kerkrekeningen van Lede sprake van de verhuring « van onser Vrouwen rive ». Voor het eerst in de oudste (bewaarde) rekening van 1463 en voor het laatst in deze van 1549. Uit een kerkrekening van 1447/48 der St-Maartenskerk te Kortrijk blijkt dat « de Noot Gods van Lede » reeds werd rondgedragen in de verscheidene parochies; dit wordt voor 1454/55 bevestigd voor de St-Vaastkerk te Menen (1).

Meestal spreken onze bronnen van « de rive van Onser Vrouwen », soms van « de bootscap van onser Vrouwen », slechts éénmaal van « het fiertel ».

Een rijve of rive, evenals een fierter, fiertre of fiertele is een reliekenkast of relikwieschrijn, hier van O.L. Vrouw. Wie er mee rond trok, was een boodschapper of questeerder. Aan die boodschapper(s) werd de relikwie van O.L. Vrouw verhuurd tegen een vaste som, jaarlijks of tweejaarlijks te betalen. Soms geschiedde de verhuring voor drie, soms voor zes jaar. De pachter trok met het relikwieschrijn naar de verschillende plaatsen, zodat deze, naar een vast bepaald plan, jaarlijks werden bezocht. Daartoe was voor de boodschapper de toelating van de bisschop, in wiens bisdom hij wilde rondgaan, vereist. Men noemde dit « brieven krijgen » of « het mandaat halen ». Met de rijve van O.L. Vrouw van Lede trok men zowel naar de parochies van het bisdom Doornik, als naar deze van Kamerijk en Terwanen. Dit laatste diocees wordt slechts éénmaal aangegeven.

Deze « boodschappen » of omreizen zijn in de Middeleeuwen goed te begrijpen, gezien reizen moeilijk was en de wegen onveilig waren. Daarom werden de relikwieën rondgedragen, om ze in de kerken ter verering aan de gelovigen voor te stellen.

« De oudste ommegang die ons werd gemeld is die in 1007 door de monniken van de abdij van Lobbes, die door heel Vlaanderen trokken met het schrijn van hun schutsheilige Sint Ursmaar, aalmoezen inzamelend voor het herstel van hun abdij (2)... In 1320 wordt dergelijke tocht over heel Vlaanderen, ter ere van O.L. Vrouw der Vlamingen, te Doornik vereerd, door het kapittel dezer stad gehouden voor het herstel der kathedraal » (3).

---

(1) Uit de verzameling « Mirakelen » van frater Columbanus Vrancx blijkt dat deze reeds plaats vonden te Sluis en te Gent in 1440. Dit schijnt er op te wijzen dat toen al de rijve van O.L.Vrouw van Lede werd rondgedragen.

(2) G. VAN DE WOUDE : **Vlaanderens herkomst en groei.** — Prov. Kultuurdienst W.-Vlaanderen, 1943 (?). Op blz. 39 verwijst de schrijver naar R. BERTRAND : **Dévotions populaires chez les Flamants de France,** in Annales du Comité flamand de France, 1853.

(3) id., blz. 40. LE MAISTRE D'ANTOING : **Recherches sur l'histoire et l'architecture de l'église cathédrale de Tournai,** I, blz. 223.

Zo werden, in 1447 en volgende jaren, in St-Maartenskerk te Kortrijk, naast de rijve van de « Nood Gods », o.m. deze van O.L. Vrouw van Alsenberg, van O.L. Vrouw van Halle, van O.L. Vrouw van Reims, van Sint Rombout (Mechelen), van Sint Hermes (Ronse), van Sint Antonius (Belle) en van Sint Hubert ter verering uitgesteld (4). De plaatselijke kerk ontving hiervoor een kleine vergoeding. (5).

Vooral gedurende de 15e eeuw mag de reliekenverering zich ten zeerste verheugen in de belangstelling der gelovigen, die bovennatuurlijke hulp zochten, wanneer de menselijke krachten onmachtig bleken, tegenover de noden, die de mensheid teisterden.

Terecht wordt de vraag gesteld : waarin bestond de rijve van O.L. Vrouw van Lede ? In de jaarregisters van Gent komen verschillende akten voor betreffende de verhuring dezer relieken. Ook de kerkrekeningen van Lede maken er herhaaldelijk melding van. Er is sprake van « drie zelveren juweelen » (6), van « eene casse ende twee helichdomme » (7), van « de rive ende casse van onzer Vrauwen » (8), van « alle de reliquien, remonstranche ende andere » (9), van « den zelvere fiertre, ...met alle de juweelen van goude ende zelvere » (10). De reliek bestond uit een stuk van het mirakuleus beeld, waarvan men ten andere de verwijdering langs de rugzijde vaststelt (11).

Die boodschappen met de rijve der Leedse « Nood Gods », zoals wij reeds hoger zegden, moeten vrij spoedig zijn begonnen. De eerste inlichtingen hieromtrent verkrijgen wij uit een kerkrekening van St-Maarten te Kortrijk, bisdom Doornik, van het jaar 1447/48, onder de opgave : « ontfaen van den rijven dit jaer in de kercke commende met ghelude », w.o. « van de Noot Gods van Lede 2 schellingen ». Wij vinden dezelfde vermelding in de rekeningen van 1448/49 en 1449/50 (12).

In 1454 wordt de aanwezigheid dezer rijve aangegeven in St-Vedastuskerk te Menen : « ontfaen vanden bode van onser Vrauwen van Leden, 3 schell. par. » (13).

---

(4) T. SEVENS : **Boodschappen,** in «Limburg», Jg. III, 1921, blz. 26.

(5) De meesten betaalden te Kortrijk — « ontfaen van den rijven dit jaer in de kercke commende met ghelude » — twee schellingen parisis; Halle evenwel 4 schell. en S. Hubert 3 schell. (1447/48). — Te Menen betaalde Lede 3 schell. par. (1454/55).

(6) Jaarregister van Gent (Stadsarchief), 1466/67, f° 17 v.

(7) id., 1477/78, f° 68 r.

(8) id., 1478/79, f° 22 v.

(9) id., 1514/15, f° 79 v.

(10) id., 1519/20, f° 125 v.

(11) Dit blijkt duidelijk uit een brief van Pontiani aan de markiezin (2 Aug. 1689) : « J'ai fait en sorte que l'homme qui at coupé le bois hors de l'Image de Notre Dame de Lede comme iay dernierement dit a Votre Exc. at avoué de l'avoir coupé en presence du pasteur de Lede et de deux Maîtres de l'Eglise de Lede et même il at dit d'en avoir encore coupé un morceau depuis que l'Image est refugée à Termonde cette dernière fois... et qu'il at remis des autres morceaux de bois dans la dite Image fort proprement... » (Ra. Gent : Familiefonds, nr 773).

(12) T. SEVENS, o.c.

(13) id.

Van 1460 tot 1463 hield Joos de Lathouwer de rijve in pacht (14). De ontvangsten hiervan ten voordele van de kerk bedroegen in 1462 96 pond parisis of ongeveer 550 goudfrank (15). In 1463 werd de pacht overgenomen door Wouter van Haert en Joos Arents (16). Deze laatste was een priester. Voor de volgende termijn, van 1466 tot 1469, beschikken wij over een kontrakt, afgesloten voor de schepenen van de stad Gent en bewaard in het Jaarregister van deze stad (17). Deze overeenkomst werd afgesloten op 16 Oktober 1466, tussen Jacop van Cuelne enerzijds en « Jan van Herpe alias Hostoes, proost van Nevele, here in Nevele, here in Lede, mijnen heer als prochipape ende kercmeesteren der kerke van Lede » anderzijds, tegen de prijs van 12 pond groot of 144 pond parisis (18), « te betalen in 2 paymenten ». Indien de huurder verzuimde tijdig te betalen, werd hem de queste ontnomen; hijzelf diende een half jaar vooraf op te zeggen. Om zijn werk naar behoren te kunnen doen, leverden de pastoor en de kerkmeesters hem « drie zelveren juweelen, dewelke de voers. Jacop belooft ten afscheedene te leverne wider », zoals hij ze had ontvangen.

Uit de kerkrekening van 1467, door latere bevestigd, blijkt dat de huurders hun verplichtingen niet altijd trouw nakwamen en wel eens nalatig waren in het afrekenen der verschuldigde som. Zowel Joos de Lathouwer als Joos Arents en Wouter van Haert stonden in het krijt (19). Ook Jacop van Coelene deed het niet beter en was ten achter met de betaling van de huurprijs. Dit bezorgde aan de kerkmeesters van Lede wel enige last. Hierom moesten zij, in 1468, een paar maal naar Gent (20) en eens naar Brussel, bij de dorpsheer (21), « ter cousen vander riven ».

In 1469 werd de rijve voor 6 jaar verpacht aan Wouter van der Haert, « beghinnende te baefmisse 69 lest leden omme 144 P. tsiaers » (22).

Op 16 September 1477 sloot Jacop van Cuelne fs Jacops een nieuwe overeenkomst af met « Heinric de Smet, here inde prochie van Lede, her Jan de Lathouwer, presbitre ende stedehouder van-

(14) « van her Jooze den Lathouwere van onser Vrouwen rive van bamesse LXII 67 pond par. » (Kerkrekening, 1463).
(15) 1 pond parisis = o. 5,69 goudfrank (d'Avenel).
(16) « Van Wouteren den Haert ende van Jooze Arents van onser Vrouwen rive van bamesse LXIII 96 pond par.; vanden zelven Wouteren 24 pond par., die hij in scadien gheleit heeft onder de vors. kercmeesters in vormen van seker ter cause van onser Vrouwen rive voerscr. » (Kerkrek. 1463).
(17) Jaarregister van Gent, 1466/67, f° 17 v.
(18) 1 pond groot = 12 pond parisis. — De huurprijs van de rijve is dus met 1/3 vermeerderd op 5 jaar tijd.
(19) « Joes de Lathouwere a° LXII 84 P. par.; Joes Arents ende Wouter vander Haert a° LXIIII 78 pond par.; deselve Woutere a° LXVI 24 P. par.; noch deselve a° LXV 24 P. par. ».
(20) « van theercosten van dat twee kercmeesters waren te Ghent ter cousen vande riven 7 schell. par.; id... 10 schell. par. » (Kerkrek. 1468).
(21) « van dat dieselve kercmeesters waren te Bruessele bij mijnen heere meester Janne ter cousen vander riven... 10 schell. par. (Kerkrek. 1468).
(22) Kerkrekening 1469.

der zelver prochie, Willem Gheerts, Philips de Croec ende Godevert Roelants als kercmeesters vander voorseyder prochie » om « de bootscip ende queste van onser vrauwe vande kerke van Lede vors. te exerceerne, bedienene ende doen bediennen int bisscopdom van Camerijke » (23), voor de duur van 3 jaar. Men bepaalde enkele voorwaarden, welke de kerkmeesters dienden na te komen, nl. zij zelf moesten zorgen voor « de mandaten ende briven van minen here [de bisschop] van Camerijke verseghelt thaerl. coste », waarvoor de huurder 20 schell. gr. diende te vergoeden. De twee volgende jaren stond hij zelf « tzinen laste ende coste » voor de vernieuwing in; verder hadden zij in te staan voor « eene casse ende twee helichdomme zonder meer », maar indien hij er van afzag na 3 jaar, « so wert hij dan ghehouden dueghdelic weder over te ghevene ende leverne de casse ende riliquien alsoo hem die ghelevert zullen werden ende ingheliicx de boucken oude ende nieuwe ».

Deze boeken waren bestemd om de nieuwe leden der Broederschap van O.L. Vrouw van VII Weeën te Lede in aan te tekenen. Dit blijkt duidelijk uit de overeenkomst, in 1478 te Gent afgesloten, tussen de kerkmeesters van Lede en Joos Arents en Wouter van der (H)aert, voor een termijn van 6 jaar, tegen 12 pond groot 's jaars (24). De pachters beloofden « te doen makene eene nieuwe casse van onser vrouwen, ende de penninghen daer toe dienende verlegghen, die zij weder hebben zullen ten leste jare van hueren pachte, de welcke rive ende nieuwe casse bliven zal de voornoumder kercke ». Moest de toestand, ten gevolge van de oorlogsomstandigheden, ongunstig wezen om de verschillende « plaetsen ende stacien van onzer Vrauwen naer jaerlicxsche costume » te bezoeken, dan zou men de huurprijs verminderen. Uit deze tekst kan men opmaken dat met de rijve, ieder jaar, een vaste weg werd gevolgd en regelmatig bepaalde plaatsen werden aangedaan met de relieken van de « Nood Gods ». De pachters « beloven voort alle onser Vrauwen stacien te houden, alzoo men die van ouds ghecostumeerd heeft te doene » (25).

Vermoedelijk werd de rijve van O.L. Vrouw naar Lede teruggebracht ter gelegenheid van de Ommegang. Dit blijkt uit een post in de kerkrekening van 1479, waarbij 18 schellingen zijn betaald aan kerkmeester Godevaert Goedevaerts « van dat hij haelde den fiertele van onser vrouwen te Ghent in ommeganc avonde » (26).

De huurders stonden in 1482 tegenover de kerk met een schuld van 239 pond parisis, waarbij nog dient gevoegd, voor Joos Arents, 14 pond 8 schell. par. « van onser Vrouwen rive Int Camerycsche van Mey 82 (27). Joos had immers een huurkontrakt afgesloten « innegaende te Mey int jaer 81 in foyagie van Camerike enen ter-

(23) Jaarregister van Gent, 1477/78, f° 68 r.
(24) « over te ghevene... ooc alle guldebroeders ende guldesusters die zij ontfanghen zullen hebben binnen hueren pachte thende vanden zelven hueren pachte ».
(25) Jaarregister van Gent, 1478/79, f° 22 v., 28 September 1478.
(26) Kerkrekening 1479.
(27) Kerkrekening 1482.

mijn van 2 jaeren lanc ghedueren de, omme 14 pond 8 schell. par. tsjaers » (28).

Op 4 Oktober 1485 kreeg goudsmid Eloi Everaert, van Gent, vanwege pastoor De Potter, de heer Hendrik de Smet en de kerkmeesters van Lede opdracht een fiertel of relikwieschrijn te maken, « dienende omme onser Vrouwen de Noodt Gods van Lede ». De edelsmid leverde zelf het koper dat nodig was voor zijn werk; de kerkmeesters stonden in voor het goud en het zilver. Tegen Paaszaterdag 1486 moest hij met zijn werk klaar komen (29).

In de schepenboeken van de stad Aalst komt een overeenkomst voor, op 17 Oktober 1487 afgesloten tussen voorn. Joos Arents en de kerkmeesters van Lede, waarbij hij voor een termijn van drie jaar, « omme de somme van 20 pond vlaemsche munten tsjaers », in huur nam « de bootscap van onser lieve Vrauwen... int Doernicsche ende int Theroaensche [=Terwanen] ». Zowel voor de verpachting als voor de juwelen, stond de huurder borg met zijn goe-

---

(28) id.

(29) « Eloy Everaert goutsmet kent midts voerwaerden bij hem ghemaect jeghen meester Josse de Puttere, priestere, prochipape van Lede, Heynriche de Smet, heere in Lede, ende Gheeraerdt van Culsbrouc ende Janne van der Hauwe over hemlieden ende huerlieden medeghesellen kercmeesters van der selver prochie, wel ende duechdelic belooft ende anghenomen hebbende de leveringhe en de **tmaken van eenen fiertele dienende omme onser vrouwen de Noodt Gods van Lede** voornoemt, naer de groote lijcde hoochde ende fatchoen van zulker hauten ende vorme als zij hem ghetoochd ende overghegheven hebben, in der mannieren dat Eloy al t'copere daertoe dienende leveren ende maken moet omme V P. gr. ende X sc. gr. ende stove vergulden naer den heesch van der werke, danof de kercmeesters ghehouden worden de leveringhe te doene van den goude ende alzo van den selvere toot den gheelen werke dienende, volghende den bespreken daer op ghemaect zullen de kercmeesters leveren toet XVIII maerc selveres, war af dat zij gheven ende betalen zullen over t'fantsoen van elker marc XI sc. gr., in condijcien dat hij meer selvers daertoe dade dat hij van den surpluuse boven den XVIII maercken gheenen loon van fantsoene hebben en zal; welken fiertele de vornoemde Eloy ghehouden werdt ende belooft heeft te leverne in onzer Vrauwen kercke te Lede voornoemt up den paeschavont 86 eerst commende, upghemaect ende vulmaect, up t'verbant daer hij dies in ghebreke waren dar hij dan in afslaghe van zinen salarisse van den werke verbuere up elke maerc selvers 2 s. gr., waer up Eloy nu kendt up de 18 maerc, 14 maerc 8 onsen ende 8 inghelschen ontfaen hebbende, ende up zinen salaris 4 p. gr., ende tsurpluus van zinen salaris van sinen fantsoene hebben de kercmeesters gheconsenteert vulle betalinghe te doene als de leveringhe van den fiertele vuldaen ende vullevert sal wesen, ende ooc in partien hier up dat Eloy ghelieft, voort van den surpluuse van den selvere hebben beide de kercmeesters gheconsentert vulle leveringhe te doene zo wanneer dars Eloy te doene heeft ende behouven sal, ende emmers in zulker wijs dat hij daer up gheen cause van onschulden en sal connen ghevennen up de leveringhe ende maken van zinen werke; al twelke Gheert van Culsbrouc ende Jan van der Hauwe als kercmeesters also verre alst hemlieden of der kerken angaen mach, ende ooc de vorseijde Eloy anghaende zijnder leveringhe ende makene van der werke, belooft, bekent ende verzekert hebben up hemlieden ende up al t'huerliedere; voort es borghe over den vornoemde Eloy, Kateline Kestnets, weduwe van Janne Everaert, zijen moedere, die thinhouden van desen Eloyen angaende, ooc belooft bekent ende versekert heeft up haer ende up al thare. Actum 4 Oct. 1485 » (Jaarregister van de stad Gent, 1485/86, f° 72 v.).

deren. Nog verscheidene andere personen, w.o. de meier van Wieze, stelden hun goederen te pand tot 20 pond groot voor de juwelen en tot dezelfde som voor de jaarpacht (30).

Na het verstrijken van de verpachting, vernieuwde men het kontrakt, zoals blijkt uit de kerkrekening van 1494, waarbij « Jacop de Clerc van Borst als principael sculdenaer over den voers. h(er) Joze (Arents) tachter van bamisse 93 ende daer te voren, 255 pond 12 schellingen » schuldig bleef aan de kerk van Lede.

Voor het bisdom Kamerijk nam, na het overlijden van Joos Arents in 1492, Jorijs Boelaer de rijve in pacht, voor een « termijn van 3 jaer omme 28 pond par. tsiaers ». In het bisdom Doornik gingen de kerkmeesters van Lede zelf de baan op : « voert soe hebben die kercmeesters selve vut ghesonden gheweest metter fiertel int bisscopdom van Doornick midts Wouteren van der Haert, die hen lieden heeft gheholpen ende zomege prochien verpacht » (31). « Waer af tsamen Inne comme is sichtent den 14ten daghe in Febr. anno 93 totter lesten daghe in December int selve jaer 119 pond 12 schell. » (32).

De uitslag van deze boodschap moet niet hebben beantwoord aan de verwachtingen, want in 1494 werd de « onser Vrouwen rive int bisscopdom van Dornicke » voor de duur van 6 jaar verpacht aan Wouter vanden Haert, « omme 156 pond par. tsiaers » (33). Deze pacht werd in 1500 vernieuwd voor 168 pond par. (34) en opnieuw aangegaan voor 6 jaar door Joh. vander Haert in 1504, « omme 132 pond par. tsiaers » (35).

Bij het verlies van een der juwelen, was de questeerder tot vergoeding verplicht. Dit was, blijkens de kerkrekening van 1507/08, het geval met Wouter van der Haert, die 24 pond par. betaalde « van eenen monstrancie, die verloren wert te Ghent als men de statie hielt van de boodscap ».

Inmiddels hield Jorijs Boelaer nog immer de rijve in pacht voor het Kamerijkse, waarvoor hij 23 pond par. betaalde (36). In 1508 kwam deze pacht, voor 6 jaar, aan Pieter van der Beke, « omme 48 pond par. deerste jaere ende die andere 5 jaeren achtervolghende omme 60 pond par. tsiaers » (37).

Voor het Doornikse nam Pieter Clae(y)s, in 1511, voor 3 jaar de pacht over van Joh. van der Haert. Op « 3 in Lauwe [= Januari] 1514 » vernieuwde hij het kontrakt « den tijd ende termijn van zes

(30) Schepenboeken van Aalst, 1487/88, f° 55 r. (Stadsarchief).
(31) « van theercosten gedaen alsmen Wouteren vander Haert huerde te gane metter bootscap in profite vander kercken 20 schell. » (Kerkrek. 1494).
(32) Kerkrek. 1494.
(33) Kerkrek. 1497.
(34) « Wouteren van den Haert hout in pachte onser Vrouwen rive int bisscopdom van Doornicke enen termijn van 3 jaren lanc gheduerende, innegegaen des sondachs Invocavit a° 1500 » (Kerkrek. 1501).
(35) « Joh. vander Haert... enen termijn van 6 jaren... innegegaen op sinte pietersdach, innegegaen oeghste int jaer 1504 » (Kerkrek. 1506).
(36) Kerkrek. 1506/07.
(37) Kerkrek. 1508/09.

jaeren » (38). De verhuring nam een aanvang « tsente pietersdaghe... 1513 ». Hij betaalde XI pond gr. Vlaamse munt 's jaars, « in zulcken ghelde als telcken daghe van paymente ghemeenlic cours ende ganc hebben sal binnen Ghendt » (39). De afrekening geschiedde om het half jaar, « t Ingane van Sprocle [= Februari] ende t Ingane van Ougste ». De kerkmeesters overhandigden hem « alle de reliquen, remonstranchen ende andere vander selver Onser Vrouwen ». Hij mocht ook jaarlijks, van Kerstavond tot Lichtmis, over « den fiertere vander selver onser Vrouwen » beschikken, maar moest dit « tzijnen coste doen halen ende weder thuus leveren ».

De kerkmeesters sloten wel kontrakten af, maar de bisschoppen maakten de uitvoering er van onmogelijk. Reeds in 1511 schijnen zich moeilijkheden te hebben voorgedaan bij de boodschappen. Werden ze gehinderd of verboden ? Aan beide pachters moest de kerk gedeeltelijk terugbetalen voor dat jaar (40). Dat zowel de bisschop van Kamerijk als deze van Doornik zich tegen deze bedeltochten verzet, blijkt uit de kerkrekening van 1514, waarbij de verleende bisschoppelijke mandaten werden herroepen (41).

De moeilijkheden moeten gunstig geëvolueerd zijn voor de kerk van Lede, want in 1516 hadden Pieter Claeys en Pieter van der Beke de rijve opnieuw in pacht en betaalden respectievelijk 132 en 60 pond parisis (42).

Op 20 Januari 1519 bekwam Jan van Overheed fs Lievens de huur der « bootscap van onser Vrouwen van Lede binnen den bisscopdomme van Doornycke », uitgezonderd « de kuere van Waes », voor een termijn van 6 jaar. Hij kon over « den zelvere fiertre » beschikken binnen Gent, van 13 dagen vóór Kerstmis tot O.L. Vrouw Lichtmis. « Alle de juweelen van goude ende zelvere » moesten naar Lede ter gelegenheid van de Ommegang. De huurder was verplicht jaarlijks zijn mandaat te halen bij de bisschop van Doornik en dit over te maken aan de kerkmeesters, wanneer hij de fiertel kwam halen, terwijl hij tevens diende in te leveren « de boucke vande broederscepe » (43). Hij betaalde 48 pond par. of 4 pond 10 schell. gr. per jaar.

---

(38) Jaarregister van Gent, 1514/15, f° 79 v.

(39) Hieruit blijkt de onstandvastigheid van de munt. Het pond parisis verminderde in waarde van 5,69 goudfrank in 1450 tot 4,64 in 1500, om verder te ontwaarden tot 3.34 goudfrank in 1550 (d'Avenel).

(40) « bet. aen Pieter vanden Beke pachter van onser Vrouwen rive int bisscopdom van Camerycke 24 pond par. »; « aen Pieter Claus pachter van onser Vrouwen rive int Dornicksche 21 pond 7 schell. 6 den. » (Kerkrek. 1511/12).

(41) « Pieter Claeys... Int bisscopdom van Doornijke... ende midts de revocatie vande octroye van onse ghenade heer so rekenen hier ontf. van 7 maende 77 pond par. »; « Pieter vander Beke... Int bisscopdom van Camerijke... ende hem ghelevert tmandaet vanden bisscop van Camerijke ende om dieswille dat de voors. Pieter niet en heeft moeghen ghebruken, midts de revocatie vanden octroy, so rekene hier ontfangen 31 pond par. » (Kerkrek. 1514/15).

(42) Kerkrek. 1516/17, 1517/18.

(43) Jaarregister van Gent, 1519/20, f° 125 v.

Pieter Claeys behield het Land van Waas, voor 72 pond par., en Pieter vander Beken de boodschap in het bisdom Kamerijk tegen 36 pond par. (44).

Voor het Doornikse kwam de rijve, eens de pacht van Jan van Overheed uit, in het bezit van Jan van der Beecke. Deze pachtte voor 6 jaar, « omme 120 pond tsjaers ». Hij haalde het mandaat « zonder der kercken cost ». De kerkmeesters bewerkten zelf het Land van Waas (45).

« Int bysdoem van Camerycke », het terrein van Pieter vander Beecke, had het « nu stille gheleghen » (46) ... en werden de ommegangen met de rijve definitief geschorst.

In het bisdom Doornik blijven de boodschappers hun taak verder opnemen, gedurende een periode van ongeveer twintig jaar. Voor 1528 waren de ontvangsten « van onser Vrouwen rive... Int plaetlant » 24 pond par. en « int lant van Waes » 112 pond 2 schell. par. In 1535, 1538, 1542, 1544 bleven de inkomsten voor het « platte lant » dezelfde, maar verminderden « int tlant van Waeys » respectievelijk tot 86 pond 10 schell. par., 67 pond 4 schell. 1 den. par., 70 pond 16 schell. en 56 pond 10 schell. par.

« Karel de Croy, bisschop van Doornik, stond in 1538, bij open brieven toe, het vermaarde beeld door gans het bisdom rond te dragen » (47).

De laatste gekende questeerder, die in 1549 aan de kerk 60 pond par. afbetaalde voor de jaren 1543, 1544 en 1545, was Karel vanden Dijcke (48).

Uit wat voorafgaat kan men opmaken, niet alleen welke belangrijke bron van inkomsten de boodschappen betekenden voor de kerk van Lede, maar tevens nagaan dat de eredienst van de « Nood Gods » wijd en zijd was verspreid. Omwille van de misbruiken werden deze boodschappen door de Kerkvergadering van Trente (1545-1563) verboden.

De Jezuïet Jan David, van Kortrijk, schreef in zijn « Bloemhof der kerckelicker Ceremonien », ten jare 1607, harde woorden over deze kasboeven, « die met de fierters ende kassen achter den lande liepen omme hunne eyghene bate; ende somtijds oock voorstelden, dat niet seer heylich en was, soo in hunne kassen als in hun leven » (49).

HOFSTADE. *Jozef de Brouwer.*

---

(44) Kerkrek. 1518/19.

(45) Kerkrek. 1526/27.

(46) id.

(47) J.B. LAVAUT : **Volledig Handboekje der Godsvrucht tot O.L.Vrouw der VII Weeën in het bisdom Gent,** 2e uitg., Gent, 1872, blz. 155.

(48) Kerkrek. 1548/49.

(49) THEODOOR SEVENS, o.c., blz. 26.

De Bossen in het Land van Aalst

IX. Meldert (1)

A. Bossen.

a. Hout :

BEVENHOUT : de Beiven Hauten, K. 1727. (Ook op Baardegem).
EEKHOUT : thiende van den Eecoute, B.R. 1377; d'Eeckhout, D.B. 1653; het Deeckhautveldt, K. 1727.
EEKHOUTBOS : Eeckhout bosch, B.R. 1643; D'Eeckhaut Bosch, K. 1727.

d. Bos :

AFFLIGEMBOS : Affligem bosch, K. 1942.
ANTRUIDENBOS : Antruijdenbosch, B.R. 1377; Antreijenbosch, B.R. 1637; aen Truyen Bosch, K. 1727; Antruydenbosch, K. 1752.
ARMENBOS : Armenbosch, K. 1942.
EEKHOUTBOS, zie A, a, 3.
FALAANTENBOS : Falaentenbosch, K. 1752.
Bos in de Falaanten (*Fal*, « val »).
HOFSTADBOS : d'hofstadt bosch, B.R. 1637; bosch ghen. de Hofstat, K. 1752.
KRAVAALBOS : het cravalbos, het cravaelbosch, B.R. 1637; Vorst bosch gen. het cravael. K. 1727; Cravaelbosch, K. 1942.
Afleiding van het hypothetisch *carval*, waarin *car*, « steengroef » + *vaal*, « dal » (Romaanse invloed) « (J. Lindemans, in Hand. Top. Dial. IV, 1930, blz. 45).
MUTSEREELBOS : het Mutsereelbosch, K. 1727.
Bos nabij het hof te Mutsereel. *Mutsereel* (Mlat. *macerella*, « kleine muur ») een gemigreerde Waalse pln. (J. Lindemans, ib., blz. 40).
SEMELERBOS : achter Semelerbosch, B.R. 1653.
« Semelier, waarin Ofra. *somelier*, « voerman van lastdieren » (J. Lindemans, ib., blz. 46).
TERRENBERGBOS : Terrenberg bosch, B.R. 1637.
« *Terre* van tierne » (J. Lindemans, ib., blz. 46).
SWITTENBOSSEN : de Switten Bosschen, K. 1727.
WIJNENGEN BOS : den Wijnengen bosch, B.R. 1637.
ZEEMANSBOS : Zeemans bosch, B.R. 1377.

B. Struikgewas.

a. Haag :

KLAARHAAG : de Cleerhaghe, Rek. 15e E., 1443, B.R. 1603, K. 1752; Klaarhaag, K. 1942.

C. Boomsoorten.

EEKHOUT, zie A, a, 2.
EEKHOUTBOS, zie A, a, 3.
EIKELVELDEKEN : het Eeckelveldeken, K. 1727.
ELSBROEK : Elsbrouck, B.R. 1637.
Boomtoponiem, wijzend op een grensaanduiding :
SCHOONEIK : te meldert te schoeneycke, Rek. 1443.

---

(1) Gebruikte afkortingen : B.R. = citaten naar de tekst van Beda Regaus (kopie e. XVIIIe E.) (Abdij Affl.); K. 1727 = Carten boeck (Gem. A., Meldert); K. 1942 = Kaart (id.); K. 1752 = Kaarten (Abdij Affl.); Rek. = Rekenkamer, nrs 44911, 44920 (Ra. Brussel).

D. Ontbossing.

a. Rode :

GEROOIDE MEERS : den geroeyden meersch, B.R. 1653.
REUKEN : het reuken, B.R. 1653; de reuken, B.R. 1653, K. 1727.
RODE : t'landt van Rode, B.R. 1377; t'hoff ten Rode quod erat in Cleerhaghe, B.R. 1603, weyde gen. 't Rot, B.R. 1643.
RODELOCHTING : den Rooden lochting, B.R. 1653.
ROTBROEK : het rotbrouck, B.R. 1653.

b. Houw :

KONVENTSHOUW : het conventshouw, B.R. 1458; Convens hauwe, K. 1752. « Houw van het konvent of klooster van Affligem ». Nu Affligembos.

X. Mere (1)

A. Bossen.

a. Hout :

BOEKHOUTVELD : opt bouchaudt velt, P. 1571.

b. Bos :

BLAUWBOS : Blauwbosch, B. 1842.
Vermoedelijk een verschrijving voor Blauwborch.
BOS : Den Bosch, Wezenboek van Haaltert, 1508, P. 1571, B. 1842.
HOELBOSVELDEKEN : op dhoelbosch veldeken, P. 1571.
CALLEBAUTSBOS : Inden callebauts bosch, P. 1571.
KWADE STEDEBOS : b. inde quaede stedebosch, P. 1571.
MEERBOS : opden meerbosch, P. 1571; Meirenbosch, B. 1842.
NATENBOS : Natenbosch, B. 1842.

B. Struikgewas.

a. Haag :

KOUTERHAAG : opde cauterhaeghe, P. 1571, D.B. 1727. (Ook op Haaltert).
KOUWERHAAG : ter cauwerhaeghe, P. 1571.
« Nabij de Kouwenberg ».

C. Boomsoorten.

BOEKHOUTVELD, zie A, a.
Boek, « beuk ».
Een paar boomsoortennamen wijzen op een grensaanduiding :
EIKEN (TER) : ter eecken, P. 1571.
LINDEKEN : Int Lindeken, P. 1571.

D. Ontbossing.

a. Rode :

ROOIEN : m. ghen. den troyen, P. 1571.
ROT : opt rot, R. 1508, P. 1571, D.B. 1727; opt trooet, R. 1690.
VISSENROT : up tVissen Rot, P. 1571.

---

(1) Gebruikte afkortingen : P. = Penningboek (Sa. Gent); D.B. = Dekanale bezoeken (A. Bisdom Gent); R. = Rijke Klaren Gent, nrs 3 & 217 (Ra. Gent); B. = Atlas van de Buurtwegen.

b. Houw :

HOUW : op den hauw, P. 1571; dhouw, R. 1690.
KWADE HOUW : aende quade ha, Hosp. Aalst, XIVe E.
OUDE HOUW : aen den auden hauw, P. 1571.

XI. Mespelare (1)

A. Bossen.

b. Lo :

BEUKEL : up den bueckele, P. 1571/2; noort den Beuckel, L. 1638, K. 1664, Str. 1714.
— up den grooten bueckel(e), P. 1571/2; op den grooten bokele, P. 1577; het velt Den Grooten Beuckel, L. 1638; Grooten Beuckele, K. 1664.
— up den Cleenen bueckel(e), P. 1571/2; op den cleenen bue(c)kele, P. 1577; op den cleenen bokele, P. 1577; suyt den kleijnen Beuckel, L. 1638.
Beuke, Bueke = « beuk, boek » + loo = « beukenbos ». — *Bokel* is een « verhevenheid », wat hier evenwel topografisch onjuist is.
LO : l. up de looe, P. 1571/2; l. ghen. de loo, P. 1577; erve genompt de Loeye, L. 1638; De looe, K. 1664.
— l. ghen. de grote loo, P. 1577.

c. Vorst :

FOREEST : de forreesten, K. 1664.
« *Foreest* (met klemtoon op de tweede lettergreep), in 't Frans *forêt* (Ofra *forest*), van het Latijn *forestum* = « vorst ». —Vgl. Foreest te Hermelgem (P. 1571/2, 4 r.).

d. Bos :

BONKBOS : noort den donctbosch, P. 1571/2; zuyt de donckbosch, P. 1577, L. 1638.
Bos nabij de donk (= « verhevenheid midden een lagere omgeving »).
HOOGBOS : aen den hooghen bosch, Str. 1714.
KLOOSTERBOS : oost den clooster bosch, P. 1577; van mevrou d abbesse van sweybeeck gen. den boesch, L. 1638; Clooster Bosch, K. 1664.
NEDERENBOS : w. gheh. den neeren bosch, P. 1571/2; w. gheh. den neren bosch, P. 1577; Neeren Bosch, K. 1664; aen den Leeghen bosch, Str. 1714.
— in den cleenen nederenbosch, P. 1577.

B. Struikgewas.

a. Haag :

SCHEUTELHAAG : up de sc(h)uetelhaghe, P. 1571/2; op de schotelhaghe, P. 1577; het scheut Laeghe, L. 1638; Scheutlage, K. 1664; op de Scheutel haeghe, Str. 1714; Scheutlage, Schoollaeg, B. 1845.
Scheutel, schotel : wellicht een afleiding met diminutiefsuffix *-el* van *scheut, schot* = afsluiting. Vandaar een « kreupelbos » of « haag » dienstdoende als afsluiting.

C. Boomsoorten.

BEUKEL, zie A, b.
ELST : noort delst, west delsCauter, L. 1638; de Helst, K. 1664.

---

(1) Gebruikte afkortingen : P. = Penningboeken (Sa. Gent); L. = Lans Bouck van Mespelaer (Ra. Gent, Mesp. nr 8); K. = Figuratieve kaart (id.); Str. = Straatschouwing (id., nr 7); B. = Atlas van de buurtwegen.

MESPELARE : Mespelarios, J. Mansion, 899.
« Plaats waar mispelbomen groeien ».
Een boomsoorttoponiem wijst op een grensaanduiding :
DORENT : mersch gheh. den Doorent, P. 1571/2, P. 1577; Den Dooren, K. 1664; aenden dorren, Str. 1714; meersch ghen. den nederenbosch, oost den dooren, Sch. Hofstade, 1759.

D. Ontbossing.

a. Rode :

ROT : w. ghen. het Rot, P. 1577; t'Roth, L. 1638.

XII. Moorsel (1)

A. Bossen.

a. Hout :

BENEDENHOUT : upt beneden houte, P. 1571.
PIETERSHOUT : pieters hout, P. 1571; peeters houte, K. 1778.

d. Bos :

ABEELBOS : Abeelbosch, B. 1845.
ASSERENBOS : Asscherenbosch, B. 1845.
— Cleynen Asscheren Bosch, K. 1770, 1752, 1778.
Zie Aalst, C, 3.
BIESDRIESBOS : Inden biesdrieschbosch, P. 1571.
BIESTERBOS : anden Biesterbosch, P. 1571; Geroeyde bister bosch, K. 1752.
BOS : ten bossche, Rek. 1473; upden bosch, P. 1571.
EEKBOS : techbosch, Hosp. Aalst, 15e E.; teecbosch, Wet. 1430, Rek. 1473; Eeckbosch, P. 1571; Thebosch, B. 1845.
HEIBOS : Heybosch, P. 1571.
GEERTBOS : de Geert bosch, K. 1752.
HOGE HAAGBOS : Hoghe haghebosch, Wet, 1514.
HOLENBOS : Inden Holenbosch, P. 1571.
HOOGBOS : te hobosch, Wet. 1430, 1513; Hooghen bosch, het hooch bosch veldeken, P. 1571.
JANENBOS : Janen bosch, P. 1571.
KLEIN BOS : Inden Cleenen bosch te Raffelghen, P. 1571.
COENSBOS : Coensbosch, P. 1571.
Fn. : Joos Coene (P. 1571).
KORTENBOS : te cortenbosch, Wet. 1430, 1514; te Cortenbossche, P. 1571.
LIEDERIK VAN BAARDEGEMBOS : Liederix van baerdeghem bosch, P. 1571.
MEVROUWBOS : Mevrouw bosch, B. 1845.
MONNIKENBOS : Monnicken bosch, Monnick bosch van Haffelghem, Haffelghem bosch, P. 1571.
NIEUW BOS : Nieuwe Bosch, P. 1571.
PAPENBOS : spapenbosch, P. 1571.
SPROKTBOS : Sprockt bosch, P. 1571.
ROOIENBOS : Roeyenbosch, B. 1845.
STERRENBOS : Sterrenbosch, P. 1571.
Zie Lede, A, d, 80.
STUKLANDBOS : Stuckelandbosch, P. 1571.
WAVERSBOS : Waeversche Bosch dreve, K. XVIIIe E.
WILDENBOS : upden Wilden bosch, P. 1571.

---

(1) Gebruike afkortingen : P. = Penningboek (Sa. Gent); Wet. = Wetachtige Kamer, nr 4995, 4996 (Ra. Brussel); Rek. = Rekenkamer nr 1068 (id.); K. = Kaart 1770 (nr 828), XVIIIe E. (nr 829) (id.), 1778 (nr 489) (Ra. Gent); B. = Atlas van de buurtwegen.

B. Struikgewas.

a. Haag :

BERKHAAG : upde be(e)rchaghe, P. 1571.
HAAG : op de haghe, P. 1571; terhagen, B. 1845.
HOGE HAAGBOS, zie A, d. 9.
PETERSHAAG : Peeterhaeghe, K. XVIIIe E.
SLEEHAAG : Inde Sleehaghe, P. 1571.
Zie Lede, B. a, 8.
WAVERHAAG : Waverhaege, B. 1845.

c. Herent :

HERRENT : up de Herrent, P. 1571.

d. Stokt :

STOKT : 'tStoct, P. 1571.
STOKTMEERS : de stoctmeersch, P. 1571.

C. Boomsoorten.

ABEELBOS, zie A, d, 1.
ASSERENBOS, zie A, d, 2.
BERKHAAG, zie B, a, 1.
BERKENHEI : berckenheye, P. 1571.
BEUK : Beuck, B. 1845.
HOOGBEUK : hooch bueke, P. 1571.
Sommige toponiemen, samengesteld met boomsoorten, wijzen op een grensaanduiding :
ABEEL (TEN) : ten abbeele, P. 1571.
DOREN : anden Doren, P. 1571.
DORENVELD : up doren velt, Hosp. Aalst, 15^e E.
HERRELEER : upden Herreleer, upden Herlere, P. 1571.
Herreleer, Herselaar = « haagbeuk ».
KRUISABEEL : te cruysabeele, Rek. 1443, Wet. 1507, P. 1571.
LINDE : ande Linde, P. 1571.
LINDEVELD : upt Lindevelt, P. 1571.
POPULIERSTRAAT : Popelierstraat, B. 1845.
WILGPUT : aen den wilch putte, P. 1571.

D. Ontbossing.

a. Rode :

GERODE : upt gherode, gheroyde, P. 1571.
LANGEROT : toghen Langherot, P. 1571; Langrood, Langeroten, B. 1845.
— tGroot Langherot, P. 1571.
— Cleen Langherot, P. 1571.
OUD ROT : up douwenrot, P. 1571.
REUKEN : l. gheh. trueken, P. 1571; het Reukensvelt, P. 1571.
ROOIENBOS, zie A, d, 22.
ROT... te GEVERGEM : upt Rot te Gheverghem, P. 1571.
te GROENDALE : upt rot te groenendale, P. 1571.
RUELENSROT : upt Ruelensrot, P. 1571.
VARENSROT : Int Varensrot, P. 1571.

b. Houw :

OUDE HOUW : Hauden Hauwe, K. 1752; Ouden Houw, K. 1770, 1778.

c. Brand :

GEBERRENDE : opt gheberrende, P. 1571.

XIII. Nieuwerkerken (1)

A. Bossen.

b. Lo :

BOKELVELD : 1. op Dbookelvelt, Vorst, 1384.
Zie Mespelare A, b.
— 't Vorste brokelsvelt, R.H.H.G. 1446.

d. Bos :

BOS : Inden bosch, P. 1572, D.B. 1727.
BOSMEERS : aen boschmeersch, Vorst, 1384.
BOSVELD : upt boschvelt, up boschveldeken, P. 1572; het bosvelt, het boschveldeken, Mb. 1633.
EEKBOS : stick genomt den eeckbosch, Mb. 1633, B. 1843.
GROOT BOS : Grootenbosch, B. 1843.
HOELBOS : te hoelbosch, P. 1572, Mb. 1633, B. 1843.
COTTENSBOS : Cottensbosch, B. 1843.
MAALBOS : Inden maelbosch, P. 1572.
Bos nabij de wijk Male (= « plaats waar openbare gerechtszitting wordt gehouden »).
SALAERTSBOS : In tsalaertsbosch, P. 1572.
STERREBOS : Sterrebosch, B. 1843.

B. Struikgewas.

a. Haag :

HAAG : aen de haeghe, O. 1566.
DWEERSHAAG : ter hestert aen de weer haghe, V. 1455; up de dwerhaghe, P. 1572; up de dweershaghe, P. 1573; de dweirhage, D.B. 1727; Dweers haege, B. 1843.
Dweers = « dwars ».
MOLENHAAG : aen de Molenhaghe, Vorst, 1384, 1455.
OVERHAAG : aen d'overhaghe, S. 1465.

d. Herent :

HERRENT : ter herrent, Wb. Haaltert, 1485, P. 1572, Mb. 1633; ter Heirent, D.B. 1727.
RESTERT : ter estert, Vorst, 1384, Hosp. Aalst, XIVe E., ter hestert, Vorst, 1455, R.H.G.A. 1446; ter heestert, P. 1572, ter heijstert, Mb. 1633; Restert, B. 1843.
« Plaats waar heester, d.i. kreupelhout groeit ».

C. Boomsoorten.

BOKELVELD, zie A, b.
EEKBOS, zie A, d, 4.

---

(1) P. = Penningboek van Aalst (Sa. Gent); R.H.G.A. = Rentenboek van de H. Geest Aalst (Sa. Aalst); Vorst = Kerkarchief, nrs 7335, 7392 (Sa. Brussel); Mb. = Meetboek van Nieuwerkerken (nr 1) (Ra. Gent); Wb. Haaltert = Wezenboek Haaltert (Kerkarchief); O. = Cijnsboek van Okegem (Med. Vla. Top. Ver., 1939, 2); B. = Atlas van de buurtwegen; Rek. = Rekenkamer, nr 1064 (Ra. Brussel); Hosp. Aalst, nr 67 (Ra. Gent).

EEKMEERS : Inden eecken meersch, P. 1572.
Sommige toponiemen, samengesteld met boomsoorten, wijzen veeleer op een grensaanduiding :
DOREKEN, DOREN : jeghen den dooren, R.H.G.A. 1446; aent dooreken, P. 1572.
DOREKENSVELD : op dorekens velt, Hosp. Aalst, XIV[e] e., R.H.G.A. 1446; upt doorekens velt, duerekens velt, P. 1572; duerekensvelt, Mb. 1633.
DORENVELD : op dorenvelt, Hosp. Aalst, XIV[e] E.; upt doorevelt, duerevelt, P. 1572; het doorenvelt, duerenvelt, Mb. 1633; op het Doorevelt, D.B. 1727; Dooreveld, B. 1843.
HAZELAAR : bi den herzelaer, Vorst, 1455; up den haselere, P. 1572; den haseler, Mb. 1633; Den Haeselare, B. 1843.
LINDE : an de linde, Rek. 1405.
LINDEVELD : upt lindevelt, P. 1573.
PAALWILG : ten paelwilghen, Vorst, 1455.
WILGSKEN : ten Wilchskene, Vorst, 1384; ten Wilghskene, Vorst, 1384, 1455.

D. Ontbossing.

a. Rode :

REUKEN : upt rueken, P. 1572, Mb. 1633; opt reuken, D.B. 1727; T'Reuken, B. 1843.
REUKENSVELD : het ruekensvelt, Mb. 1633, D.B. 1727, B. 1843.

d. Laar :

LAAR : vore lare, R.H.G.A. 1380; te Laere, P. 1573; Laere, B. 1843.
LARENBROEK : aen den larenbroec, Vorst, 1455; inden larenbrouc, D.B. 1727; Laerenbroeck, B. 1843.

XIV. Ottergem (1)

C. Boomsoorten.

EIKEN : T'eeken, B. 1844.
Op een grensaanduiding wijst :
DOREN : Den Doorn, B. 1844.

XV. Vlekkem (2)

A. Bossen.

d. Bos :

KOKKELAARBOSSEN : De Coqelaerebosschen, Mb. 1634.

C. Boomsoorten.

OLMEN :de Olmen, B. 1844.
Op een grensaanduiding wijst :
LINDEKEN : Lindeken, B. 1844.

---

(1) B. = Atlas van de buurtwegen.
(2) B. = Atlas van de buurtwegen; Mb. = Meetboek (nr 86) (Ra. Gent).

XVI. Wichelen-Schoonaarde (1)

A. Bossen.

a. Hout :

EEKHOUT : Eekhout, K. 1829, B. 1840.

d. Bos :

BACHTBOS : up den bacht bosch te miggheroede, R.H.G.A. 1446, 109 r.; up den pacht bosch te miggheroede. R.H.G.A. 1446, 110 r.
BAUDELOBOS : Inden Bau(de)loo bosch, M. 1630.
Eigendom van de abdij van Baudelo.
BEELSBOS : l. ghen. den beelsbosch, M. 1630.
Psn. *Madelberta.*
BEVENENBOS : Bevenen Bosch, K. 1829, B. 1840.
Verschrijving voor Evenenbos.
BOS (TEN) : ten bossche, M. 1630.
BOSAKKER : Bosch acker, Affl. 1718.
BOSKEN : Het boschken, Affl. 1718.
BOSVELD : het boschvelt, M. 1630, K. 1829, B. 1840, Kad.
BRAAMBOS : inden braembosch, M. 1630.
EEKBOS : aen den eec(k)bosch, M. 1630.
EVENENBOS : op den Evenenbosch, M. 1630; Hevenen bosch, B. 1840, Kad.
HEIBOS : aen de heybosch, Rent. kerk van Lede, 1448, 17 r.
HOOGBOS : den hooghen bosch, Affl. 1718.
KERKLANDBOS : tkerckelantbosch, M. 1630.
KORTENBOS : Inden Corten bosch, M. 1630.
KOTTEMBOS : Anden Cottem bosch, M. 1630.
LAMBROEKBOS : Lambruck bosch, Affl. 1718.
MEERBOS : aen den meer(e)bosch, M. 1630; bijden merbosch, D.B. 1664; Meirbosch, K. 18e E., B. 1840.
MIGROBOS : op migro bosch, M. 1630.
Bos nabij de Migro(de)dries.
PLETSBOS : op den pletsbosch, op den plaetsbosch, M. 1630; Plesbosch, K. 1813, K. 1829; Splesbosch, B. 1840.
POLDERBOS : b. gen. den polderbosch, M. 1630.
PUTTENBOS : inden puttenbosch, M. 1630.
ROZENBOS : gen. den roosen bosch, M. 1630.
STEENTJENBOS : In steentgen bosch, M. 1630.
Bos nabij het Steentjen.
VENNEBOS : b. gen. de Vennebosch, M. 1630.
VOSHOLBOS : In tvosholbosch, M. 1630.
WINTERSBOS : w. gen. den Wintersbosch, M. 1630.
Fn. **de Winter.**

B. Struikgewas.

a. Haag :

LANGE HAAG : de lange haghe, M. 1630.
RUBBENSHAAGJE : het Rubbens haechken, M. 1630.

---

(1) Sinds 1873 is Schoonaarde een afzonderlijke gemeente.
Gebruikte afkortingen : M. = Meetboek van Wichelen, 1630-1640 (Ra. Gent, Wichelen, nr 11); Mm. = Meting van meersen, 1664 (id., nr 10); R.H.G.A. = Rentenboek van de H. Geest Aalst (Sa. Aalst); D.B. = dekanale bezoeken (Dekenij Aalst); Affl. = Kaartenboek van Affligem (Ra. Brussel, kerkelijk fonds, nr 4652 B); K. 1829 = Kaarten van 1829 (Gemeentehuis, Wichelen); Kad. = Kadasterkaarten (na 1870) (id.); B. = Atlas van de buurtwegen (id.); K. 1813 = Kaarten van 1813 (id.); K. 1776 = Kaartje van 1776 (id.); K. 18e E. = Kaart 18e E. (Ra. Brussel, Plans en Kaarten, nr 3146); Rek. = Rekenkamer, nr 18774 (id.).

b. Horst :

HORST : bosch gen. dheurst, Rentenboek van Lede, o. 1700.

d. Stokt :

STOKT : b. gheh. den stockt, M. 1630.

e. Wijmen :

WIJMEN : Inde wijmen, M. 1630.

C. Boomsoorten.

BEUKSKEN : op het buc(k)xken, M. 1630.
EEKBOS, zie A, d, 10.
EKENS : inde eeckens, M. 1630.
ELSBOCHTEN : inde elsbochten, M. 1630, Mm. 1664; In de helsch bochten, D.B. o. 1750; Elstbochten, K. 1829, Kad.
ELSROT : op het elsrot, M. 1630.
HERZELAARVELD : up tElselarenvelt, M. 1630.
MESPELAAR : op den mespelaere, M. 1630.
« Plaats waar mispelbomen groeien ».
De grensaanduiding wordt door sommige boomsoorten aangegeven :
DORENT : l. gen. den dooren(t), M. 1630.
DRIE EIKEN : aen (de) drij eecken, M. 1630.
KROMEIK : twee dacht gen. den Crommeecke, M. 1630.
WILGEN (AAN DE) : aen (de) Wilghen op brueckelen, M. 1630.

D. Ontbossing.

a. Rode :

DIEVENROT : op dievenrot, op het duyvensrot, M. 1630.
EVENROT : op Delffens rot, op Delvens rot, M. 1630; t'Evenrot, K. 18e E.; Evenrot, K. 1829, B. 1840, Kad.
ELSROT : op het elsrot, M. 1630; opt helsrott, D.B. 1664; Els rot, K. 1776; Hels Rot, K. 1829, B. 1840, Kad.
— op groot elsrot, M. 1630.
— op cleyn elsrot, M. 1630.
MIGRODE : te miggheroede, R.H.G.A. 1446; Mig(g)rode, M. 1630; Megeroe, K. 1813; Migro driesch, K. 1829, B. 1840.
Mig = « water » + *rode*.
OUD ROT : l. up Douwen Rodt, P. 1571/2; op d'auden rot, dauwenrodt, M 1630.
ROOIKEN : het ro(e)yken, M. 1630; Roeken, K. 1829.
ROVELDEKENS : de roeveldekens, M. 1630, in de Rooveldekens, D.B. 1664.
ROT : up rot, R.H.G.A. 1446; het rot, M. 1630, Affl. 1718; Den rot, K. 1829, B. 1840, Kad.
ROTTE WEIDE : Rotte weyde, Affl. 1718.
RUEKENS : in de rueckens, M. 1630.

b. Houw :

HOGE HOUW : bois nommé den hooghen houw, Rek. 1568.

XVII. Wieze (1)

A. Bossen.

a. Hout :

EEKHOUT : l. gen. het heechout, P. 1571/2; Het Heeckhaut, K. 1662; het Eeckhoudt, K. 1766.

---

(1) P. = Penningboek (Sa. Gent); K. 1662, K. 1766 = Kaarten (Gemeentehuis, Wieze); B. = Atlas van de buurtwegen, 1845 (id.); W.K. = Wetachtige Kamer, nrs 4995, 4996 (Ra. Brussel); Rek. = Rekenkamer, nr 1068 (id.).

HERRENTHOUT : Inde herrenthouten, P. 1571/2; Heirenthouten, K. 1662, 1766.
WIEZERHOUTEN : Inde Wieserhouten, P. 1571/2; De Wieser Hauten, K. 1662, 1766; Wiezerhautem, B. 1845.
— Int Wieserhout veldeken, P. 1571/2.

d. Bos :

BOS (TEN) : Hof ten Bosch, K. 1662, K. 1766.
BOSMEERS(ELKEN) : anden bosschemersch, W.K. 1430; aenden bosch meersch, Rek. 1473, W.K. 1514; Bosch Meerselken, K. 1662, 1766.
BOSVELDEKEN : Int Boschveldeken, P. 1571/2, K. 1662, 1766.
GUCHTENBOS : De Guchten boorsschen, K. 1662.
« Bos nabij het Gehucht ».
LANG BOS : Langhen Bosch, P. 1571/2, K. 1662, 1766.
MEERBOS : noort den meerbosch, P. 1571/2; De meir Bosch, K. 1662, B. 1845.
MESTBOS : Den Mest Bosch, K. 1662, 1766.
ROOIBOS : Rooebosch, K. 1662.
VORSTERBOS : b. ghen. Vorsterbosch, P. 1571/2; Viester Bosch, K. 1662; Vuster bosch, K. 1766.
Bos eigendom van de abdij van Vorst.
WIEZEBOS : Wiezebosch, B. 1845.

B. Struikgewas.

a. Haag :

HAGEN (TER) : veldeken ter haghen, P. 1571/2.
SLEEHAAG : Inde sleehaghe, P. 1571/2.
Zie Lede, B. a, 8.

C. Boomsoorten.

ASMEERS : Inden Asch mersch, P. 1571/2; den has meersch, K. 1662; den Asmeersch, K. 1766.
Zie Aalst, C, 3.
EEKSKENSVELD : deexkensvelt, P. 1571/2; Het Heecxkensvelt, K. 1662, 1766.
ELST : delst, ter helst, P. 1571/2.
— aende hooghe elst, P. 1571/2; Hooghe Helst, K. 1662, 1766; Hooge Elst, B. 1845.
ELSTWEIDE : gen. delst weede, P. 1571/2.
Sommige toponiemen, samengesteld uit boomsoorten, wijzen veeleer op een grensaanduiding :
KOPPEL EIKEN : De Coppel Eeken, K. 1662, 1766.
KRUISABEEL : te cruysabeele, P. 1571/2; De Cruys Abbeele, K. 1766; te Cruyssabeel, K. 1662; Kruis Abeel, B. 1844.
KRUISEIK : Ande Cruysheecke, de cruysch eeke, P. 1571/2.

D. Ontbossing.

a. Rode :

LANG ROT : up tlanghe rot, P. 1571/2; Lange Rot, K. 1662, 1766; Langerot, B. 1845.
RODE (TEN) : ten rode, ten roye, P. 1571/2; ten Rooen, K. 1662; ten Royen, K. 1766, B. 1845.
ROOIBOS : Rooebosch, K. 1662.

d. Laar :

LAREN(MEERSEN) : In de laren, P. 1571/2; De Laere meerschen, K. 1662, 1766.

HOFSTADE. **Jozef de Brouwer.**

Zigeuners te Ham-bij-Aalst in 1738

In Juni 1738 was een bende Zigeuners aangekomen te Ham-bij-Aalst, waar ze toelating kregen om te overnachten in de schuur van een ongehuwde boer, die te rechte of te onrechte over zijn lot ontevreden was. In elk geval, zijn ouders, zijn broeder en zijn zuster waren vroegtijdig gestorven en hij had bovendien « ongeval gehadt ontrent sijne beesten, als oock in het voorder bewin van sijne saecken ».

Dit zal wellicht de reden geweest zijn waarom hij de aanwezigheid van de Zigeuners te baat nam om zich de toekomst te laten voorspellen.

Hij werd natuurlijk in het ootje genomen en kwam bedrogen uit, maar de drie pythonissa's, nl. Marie Willems, Calumba en Dicke Pittie, zoals ze heetten, geraakten niet tijdig uit de voeten en werden door de « Boerenwacht ende de Rontganger van de Drossaert tot Affligem » te Baardegem ingehaald en aangehouden. Hun mans en de meeste van de kinderen hadden kunnen vluchten.

De drie vrouwen werden te Brussel op de Steenpoort opgesloten en ondervraagd.

De eerste zegde te heten Marie Willems, 30 jaar oud. Haar ouders had ze nooit gekend en ze was « op de gereformeerde wijze getrouwt met Cornelis van der Waelen ». Nu een jaar geleden, werd ze gedoopt « tot Hempt (1) gelegen bij Aelst ende op Katholieke wijze getrouwt ». Ze had vier kinderen, waarvan het jongste bij haar in de gevangenis was, en verder verklaarde ze zes maand zwanger te zijn. Ze vroeg dat de andere kinderen, waarover zij was « deirende », bij haar zouden gebracht worden en dat men haar de straf zou opleggen « die sij mocht hebben verdient, ten eynde voor haer geliggen (bevalling) beneffens hare kinderen buyten dese provincie te vertrecken gelovende (belovende) er nooit terug te keren... »

Op de vraag of ze een « Egyptenersse » was — tegen wie zeer strenge straffen verordend waren — antwoordde ze tamelijk gevat « dat alle de lieden haer ende haer geselschap sijn noemende Egyptenaeren (zigeuners) doch dat sij ieders backhuys niet en kan stoppen ende dat sij is een schepsel Godt gelijck andere menschen, alhoewel sij moet hooren ende verdraegen dat alle degene hun voor dusdaenighe sijn reputerende ende dat selfs de klijne kinderen op haer ende haer geselschap sijn roepende Egyptenaeren, dwelck sij niet en kan gebeteren... dat sij desniettegenstaende haer noynt anders en is uytgevende dan voor een arm christen mensch ende soldaetenkint voorts seggende sij dusdaenighe miserie te leyden dat sij acht die honden een geluckiger leven te leyden dan sij lieden... » Verder bekende ze dat ze « over ettelijcke jaeren » in Normandië werd gebrandmerkt wegens contrabande.

Het voorval in de schuur vertelde ze als volgt : « den meester des huys, sijnde een jonck gesel (zijn naam komt in de archiefbundel niet voor) was des 's nachts bij hun gecomen in de schuere » en had gevraagd « hem goede geluck te seggen, dat hij wel wenschte aen eenighe goede somme gelts te connen geraecken... Dat dien persoon soo geck was ende bijgeloovigh... hem goede geluck geseyt, ende hem wijs gemaeckt veelderhande leugenen, onder andere datter ontrent sijne bedtcoetse eenen schat begraeven was met 100 pattacons ende eenighe goude ringhen... dat om te geraecken tot ontdeckinghe van desen immaginairen schat, dien persoon aen hun heeft gegeven twee groote silveren stucken, met twee stucken ieder van twee schellinghen ende half ende eenighe schellinghen, beneffens een paer silvere gespen... dat sij geveynst heeft allen t'selven te leggen onder eenen steen ontrent de bedtstede, gelaetende als oft daer door den schat mocht ontdeckt worden, ende heeft met behendigheyt dat gelt daer uyt gekregen ende bij haer gestecken... Die persoon was mede soo geck geweest van aen hun ter handt te stellen alle die effecten die men op hun gevonden heeft ten eynde sij de selve souden willen belesen, in het bijgeloof dat die belesinghe hem soude hebben aengebracht eene abondantie van diergelijcke effecten volgens hunne verscheyde soorten... Het was wel waer dat sij des smorgens heel vroeg opstaende alle

(1) Impe ?

die effecten, geldt ende gespen hebben mede genomen », maar dat zij ze later hebben teruggegeven, « behalve een stuck van 17 1/2 stuyvers waervoor sij toeback hadden gekocht ». Zij beweerde dat zo de boer het anders mocht vertellen, dat hij liegt en « dat aen hem niet veel geloof en moet worden gegeven... dat het maer en is eenen deugtniet terwijl hij door sijn geckernije (zijn domheid) ende bijgeloovigheyt tot allen t'selven oorsaecke heeft gegeven ende selfs tot tweemael toe hun met eede belooft heeft van hun niet te sullen beklappen... dat sij eventwel niet en gelooft dat sulcx voor dieverije soude connen aengenomen worden, d'wijl sij niet anders en hebben mede gedraeghen als hetgene hun vrijwillighlijck was gegeven geweest, ofte ten minsten toebetrouwt... dat sij nochtans wel wilt bekennen dat sijlie daer inne qualijck gedaen hebben, doch eventwel niets en hebben gestolen, mits sij door stelen verstaet, alswanneer men selver iedt compt te langen buyten kennisse des Eygenaers... »

De tweede van de drie pythonissa's verklaarde te heten « Calumba, te wesen Espagnolle ende soldaetenkint, bij geval geboren ontrent Rijssel ten tijde vant belegh der selve stadt... van welcken tijde sij haren ouderdom was tellende...» nl. ongeveer 35 jaar. Ze was gehuwd met Ariaen Vergoden, waarvan zij drie kinderen had, die nu dood waren. Op dit ogenblik was ze eveneens zes maand zwanger. Ze had geen vaste woonplaats, werkte gewoonlijk in de Polders of ging uit spinnen bij de mensen. Ze waren van Oudenaarde gekomen om in Brabant werk te zoeken, hadden er geen gevonden en waren nu op de terugweg. Twaalf jaar geleden was ze te Keulen op de rug gebrandmerkt geworden « ter saecke van overspel ».

Ook zij ontkende ten stelligste zigeunerin te zijn, maar men liet haar opmerken : « hoe sij kan ontkennen van te wesen van dat slagh van volck oft natie die men gemeynelijck noemt Egyptenaeren dewijl haer uytwendighe gedaente, swertheyt van aenschijn ende lichaem, maniere van sprecken het selven openbaerlijck te kennen geeft... ? »

Ze ontkende niet « dat sij alomme aensien wordt voor eene egyptenersse doch sulcx niet te connen gebeteren... haer alleen houdende met haeren man .. dat het wel waer is dat sij is spreckende sekere vreemde taele die men noemt de taele der Rommenichieri... in haer kinstheyt geleert... »

De derde van de « drie zwarte prinsessen » (cfr. Grimm) heette zich « Dicke Pittie ». Een andere naam had ze nooit gehad. Als soldatenkind bij geval geboren te Oostende, kende zij haar leeftijd niet, maar schatte die op rond de veertig. Haar man was soldaat bij de Hollandse troepen in garnizoen te Deventer. Ze had vier kinderen, die haar naar de gevangenis opgevolgd waren en « geduerighlijck op haer waeren roepende », waarom zij vroeg ze bij haar te mogen « colloqueren ». Verder verklaarde ze dat ze « ten platten lande ging met garen ende spellen ». Ook zij verkeerde sedert twee maand in gezegende toestand. Laatstelijk was ze uit Zeeland gekomen, om te Oostende te werken. Ze was zich ook « generende met snijden ende wieden ». Enige jaren geleden werd ze te Boulogne « gebrandteekent » voor contrabande.

Over de waarzeggerij te Ham zei ze, dat de boer 's avonds te 11 uur uit de schuur weggegaan was, dat er overeengekomen was 's morgens heel vroeg een put in het « paveysel » te maken, dat de deur zou gesloten worden, opdat ze door de knechten niet zouden gestoord worden. Acht uren daarna zou dan de schat te voorschijn komen.

Het is klaar als een klontje, dat deze tijd moest te baat genomen worden om een voldoende afstand tussen hen en het operatieterrein in te ruimen. Maar de ontnuchtering kwam bij de boer wat te vroeg en samen met andere boeren werd de troep Zigeuners achterna gezet tot Baardegem, waar ze, zoals we reeds zeiden, werden gevangen en « grauwsaem ende swaerelijck geslaegen ende mishandelt ».

De « Provoost Generael deser Nederlanden » liet vonnissen, dat ze waren « van dat slagh van volck gemeynelijck genoemt Egyptenaeren ende soo vermeten waeren geweest binnen dese landen te vagabonderen... ende alsoe gesaementlijck den 25.6.1738 bevonden ende geapprehendeert te sijn geweest, ontrent de prochie van Baerdegem ende daerenboven sekeren inwoonder van Ham door bedrieghelijcke waerseggerijen soodanighlijck hadden weten te misleyden, dat sijlie op eenen loosen treck hem hadden afgehaelt drije croonstucken met eenigh andere gelt beneffens noch eenighe andere effecten... »

In aandacht genomen hun « aller presomptive swangerheyt » werden ze voor altijd gebannen uit « dese Nederlanden... binnen de drije dagen... met verboth hun wegh te nemen lancx Ham... alles op pene van de galge... »

Als reisgeld kregen ze elk vier schellingen mee.

(Drossaard van Brabant, A.R.A., nr. 268).

ST-GENESIUS-RODE. **Constant Theys.**

Een Soldatenbrief uit het jaar 1801

Onderstaande soldatenbrief trof ik, toevallig, aan in een bundel Staten van Goed, berustend op het Rijksarchief te Gent (Fonds St-Maria-Horebeke, nr 185). Ik vond hem interessant genoeg om hem af te schrijven en het afschrift naar de redakteur van het L.v.A. te zenden.

a monsieur philippe / simoens a Sinte Maria / hoorebeke departement / de lescaut d'arrondissement / d'Audenaerde a flandre

palmanova den 6 julius 1801

Beminden vaeder ende moeder ende suster ik en kan niet naerlaeten uw te schrijven desen / Brief hoe dat ik uwen brief ontfangen hebbe den 29 / julius op Sinte Pieters dag waer dat ik verstaen dat / gij noch alle gesont en welvaerende sijt gelyk ik ook god / sij gelofd noch ben en ik hope mijn geld in het korte / te bekomen en waer uyt dat ik verstaen van de lotinge / hoe dat alle myne gespelen daer uyt syn gevallen den / eenen met sijnen nomber te causeren den andere met een / hoog lot te trekken en dat ik alleen soldaet ben maer toch / ik houd my content met den wille van God want tot / nu toe en heb ik er noyt geen verdriet in gemaekt want wij / en hebben daer geen slecht leven want wij hebben wel soupe te / eten ende ten vier uren boonen en rijst of vermisel te eten / en wij slaepen op goede bedden en wy doen twee-mael exerciese / op den dag en dat Ytalien sulk geen slecht land en waer / het soude noch beter syn want wy thrachten dat naer / Vranckryk mochten komen of naer Vlaenderen of holland want / het en is daer niet gesond en het is er een dier leven wij en / syn maer drij uren van de see en voorder en hebben de / fransche geen gebied meer wat aengaet de stad van palmanova sy en / is maer kleyn maer sy is seer sterk want van desen / somer hebben daer wel twee duysent menschen aen gewerkt / als gij maer een half quaertier van daer en syt gij en siet / haer noch niet liggen want de rampaerden sijn hooger als / de huysen in ytalien en groeit weynig koorn / en het is maer al soo als lang vlas maer tis goed / ten is dat sy daer vele polenten brood eten het en groeid niet / met heyl diet heeten sy in vlaenderen turksche tarwe / dit planten sy in vooren gelyk de patotters en als sy lang genoeg / is hullen sy die met een ploeg in ytalien syn weinig peirden / het syn alle ossen die daar het werk doen daer liggen somtyds / ses ossen in een ploeg en daer loopen sy dikwels dry bij om die / te bestieren en als de ytaeliaenders tegen malkanders spreken / sij noemen malkanders patronie dat is seer beleeft volk om uw / den goeden dag te wenschen van dat briefken dat daer ook in / den brief gevonden hebbe daer en hebbe ik mede konnen doen sy seyde / dat daer vele fouten in waeren maer wilt gij noch proberen gij / moet het doen dat het beter geschreven is in Ytalien vraegen / sy ook strenge requisitie want sij maeken in palmanova een / nieuw regiment van ytaliaenders en gij soud mij moeten / schrijven waer dat dien persoon is door anthon broms opgegaerd / is hy heet josephus de temmerman synen broeder is in myne compagnie / en hy soude geern weten waer hy is en gij moet my dit / schrijven en anthon broms is in den depot als gy wilt moeyte doen / om my te ramplaceeren gij moet het doen doen in het wethuys / Audenaerde op segel en het doen schryven aen den / colonel en de complementen aen alle myne vrienden ende / gespelen waer mede blyve ulieden dienaer joannes baptiste / simoens soldaet / myn adres is joannes baptiste / simoens soldaet in het 13 regiment / in de sesde compagnie het tweede / batalion a garnison a palmanova

SINT-TRUIDEN. **Omer van der Haegen.**

O. L. Vrouw van Groeninge in het Land van Aalst

Cl. V.T.B.

AALST.

Met het wonderdadig beeldje, dat op 6 Juli, tot inzet van de Guldensporenfeesten te Kortrijk werd gekroond, zijn de Bernardinessen, de « grijze nonnen » uit de Groeninge-abdij van die stad tijdens de Beloken Tijd ook eens naar ons « Land » moeten vluchten. Hierover vertelt het memoriaal van een zuster, dat in het Kortrijkse stadsarchief berust, het volgende :

« Den 26 April 1794 is mevrouw [de abdis] vertrokken met Sr Caroline De Witte, capellanesse, en Sr Theresia de l'Ecluse, comptoir dame, met het H. Beeld, enz. en hebben vernagt tot Waereghem.

Den 27, 's avonts zyn zy tot Oudenaerde aengekomen en hebben verbleven in d'abdye van Maegdendaele tot den 29 's morgens, wanneer zy gegaan zyn tot d'Abdye van Eename, alwaer zy bleven tot den 23 Juny.

Den 10 Mey, dag van 't gevegt tusschen Cortryck en Doornyk, [Fransen tegen Oostenrijkers, bij Moeskroen] wierd het miraculeus beeld op den autaer gesteld ende de Miraculeuse Keerse [van Atrecht] ontsteken gedurende d'hoogmesse. 't Geschot was zo hevig dat d'aerde daeverde tot Eename toe !

Den 23 Juny zyn wy vertrokken naer Velsique met nog 15 andere religieusen [koorzusters] ende zusters [buitenzusters], nu zynde ten getalle van 18.

Den 2 July heeft men het H. Beeld... op den autaer gesteld in het clooster van Velsique; na de misse heeft de E.P. Soete... gezegend met het miraculeuse beeld, de H. Keerse ondertusschen blijvende branden.

Mevrouw en de religieusen zyn aldaer verbleven tot den 6 dito, wanneer zy naer Cortryck zyn wedergekeerd, slaepende tot Oudenaerde in de abdy van Maegdendaele » ...

Jozef van Overstraeten.

Onze Bibliografie

204. **AALST. — Herman Liebaers, Dirk Martens herdacht.** — Het Leger, de Natie (Brussel), 15-7-50, blz. 347-349, met 4 ill.

Bondig, maar goed biografisch artikel, met ernstige oordeelvelling.

205. **AALST. — Dr Leo Elaut, Jozef Kluyskens, de laatste chirurgijn, de eerste chirurg.** — Kultuurleven, Mei '52, 16 blzz.

Kluyskens (Aalst, 1771 — Gent, 1843). « Het chirurgisch bedrijf heeft het aan hem te danken dat het in de medische praktijk werd ingeburgerd met gelijke medezeggingschap ». — Merkwaardige studie !

206. **ALGEMEEN. — Prof. Dr S.J. de Laet, Inleiding tot het Oudheidkundig Bodemonderzoek,** Gent, 1950.

Blz. 9 : In al onze Belgische musea vindt men grote hoeveelheden wapens, sieraden en andere voorwerpen die te Schoonaarde, Wichelen en Dendermonde uit de Schelde opgebaggerd zouden zijn.

Blz. 13 : Rond 1936 vond een landbouwer te Hofstade bij Aalst, bij het graven van een aalput, een aantal scherven van Gallo-Romeins vaatwerk.

Pas in 1946 kwam dit ter ore van de onderpastoor van het dorp, die dan opnieuw op bedoelde plaats veel scherven vond. Deze toevalsvondst vestigde onze aandacht op de plaats, waar nooit vroeger gegraven was geworden, maar waar de oppervlakte van enkele velden als het ware met kleine fragmenten van Romeinse tegulae is bezaaid. De plaats draagt de sprekende naam van « Steenberg ». Vol vertrouwen ondernamen we er opgravingen : in 1947 vonden we de sporen van een Gallo-Romeinse woning; in 1950 leidden nieuwe opzoekingen tot de ontdekking van een Gallo-Romeins tempeltje... »

207. **ALGEMEEN. — Dr M. Gysseling, Archief.** — Wetenschappelijke Tijdingen (Gent), Febr. '52, kol. 33-41.

Uit dit belangwekkend pleidooi voor betere behandeling van archiefstukken heeft het volgende rechtstreeks betrekking met ons Land :

« Pastoor Gustaaf De Vos b.v., die de grote dank van het nageslacht verworven heeft omdat hij het hospitaalarchief te Geraardsbergen heeft gered, is echter allesbehalve navolgenswaardig waar hij dit archief in twee reeksen indeelt : registers en alles wat geen register is, en binnen elke reeks een zuiver chronologische ordening toepast (kol. 35-36).

Te Dikkelvenne werd het archief door een vorig burgemeester op straat gezet voor wie het nemen wilde en werd het door een particulier ter bewaring opgenomen. Door bezoekers van het Rijksarchief te Gent gesignaleerde voorbeelden van gemeentehuizen waar men de Oude Burgerstand (d.i. de tot begin 17e eeuw opklimmende doop-, huwelijks- en overlijdensregisters) niet meer terugvindt, zijn : Balegem (ten dele), Elene, Hillegem, Ophasselt, Vlierzele (kol. 37).

In de vorige eeuw hebben F.H. d'Hoop (La Flandre Orientale et ses anciennes archives, Aalst, 1886) en De Potter en Broeckaert (Geschiedenis van de gemeenten van Oost-Vlaanderen) beknopte overzichten gegeven van wat toen nog in de gemeentehuizen bewaard werd; bij een nieuwe inspectie zou men voorzeker vaststellen dat er niet veel meer van overblijft... (kol. 37).

De steden Geraardsbergen en Ninove hebben een pracht van een voorbeeld gesteld, door alles aan het Rijksarchief af te staan (kol. 38).

Wat thans aan archief van de abdij Ename in het Rijksarchief te Gent berust, lag tot voor kort ten dele ook in de Universiteitsbibliotheek te Gent, ten dele in het Staatsarchief te Düsseldorf (kol. 39).

208. **ALGEMEEN. — Jan Lindemans, Het probleem « dries ».** — Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven, 1951, 1-2, blz. 15-24.

Dries was een landbouwtechnische term waarmede « rustend land » onderscheiden werd van aktueel ploegland.

De gewone mlat. vorm is triscus. Hieruit, of uit het Waals tries, is de vaak voorkomende pln. Triest te verklaren, o.m. te Moorsel-Wieze.

Uit de antwoorden op een rondvraag in 1938 blijkt dat de bepaling « ledig land met gras en hout begroeid » opgegeven wordt te Erwetegem, Nederbrakel; « gemene weide met bomen beplant », te Schoonaarde, Aalst, Geraardsbergen; « stuk grond, te slecht om te bewerken, gewoonlijk begroeid met struikgewas », te Nederbrakel.

Bij zulke dries stond soms een hof, dikwijls zetel van een heerlijkheid, waar dan een geslacht « van den Driessche » zijn naam aan ontleende.

Grote grasvelden dienden voor speelterrein, waar men het sollebalspel,

het kolfspel of het krekelspel beoefende. Zulke plaatsen heetten Soldries of Sollendries te Balegem en Meldert, Krekeldries of Krekelendries te Aalst, Moorsel enz.

209. **ALGEMEEN. — Jan Verbesselt, Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn dorp ?** — De Brabantse Folklore (Brussel), dl. XXIII, nrs 131-132, Dec. '51, blz. 222-280.

Uitstekende studie, die, na een schematisch overzicht, achtereenvolgens het werkplan, de bronnen (het opzoeken, bewaren, klasseren, restaureren, lezen, interpreteren) en het opstel behandelt. Te lezen door al wie zich met heemkunde bezighoudt !

210. **ALGEMEEN. — Vennootschap van de H. Vincentius a Paulo.** Verslag over de werkzaamheden. — De Beiaard, weekblad, Zottegem, 1, 8 en 15-12-'51.

O.m. bondig verslag nopens de verschillende « conferentiën », die bij de Bijzondere Raad van Zottegem aangesloten waren : Aaigem (gesticht in 1855), Balegem (1855), Elene (1894), Elst (1855 en 1860), Erwetegem (1853), Leeuwergem (1852), Godveerdegem (1854), Grotenberge (1854), Herzele (1851), Michelbeke (1854 ?), Nederbrakel (1851), Oosterzele (1854), Opbrakel (1867), Scheldewindeke (1873), Zegelsem (1855 en 1862), Sint-Denijs-Boekel (1854), Sint-Goriks-Oudenhove (1855), Sint-Lievens-Esse (1852), Sint-Maria-Oudenhove (1853), Steenhuize (1854), Strijpen (1872), Velzeke-Ruddershove (1853), Zottegem (1851 ?). Belangrijke sociale gegevens voor elk dier gemeenten.

211. **HOFSTADE.** — Zie Algemeen, nr 206.

212. **LEDE. — O.L.Vrouw van Lede, gezeid De Nood Gods.** — Mariaal Tijdschrift (Ledeberg), 15-12-51, blz. 29-32, met foto's van de kerk en van het beeld; 15-3-52, blz. 46-52, met foto's van het beeld en een reliekdragertje uit de 17e e.

Inleiding over de geschiedkundige bronnen en over het beeld. Eerste hoofdstuk : Aankomst van het beeld. Het werd aan de kerk geschonken door een naar Keulen uitgeweken Ledenaar en kwam er aan op 4-5-1414. II. De verering. III. De verhuring der rijve van de Nood Gods (van omstr. 1450 tot 1550). IV. De plechtige ommegang. V. Vernieling van het mirakuleus beeld ? (Wordt vervolgd).

213. **MESPELARE. — p. Lector W. Th. Riswick O.E.S.A., Een statie der Augustijnen te Oirschot ?** — Brabants Heem (Eindhoven), Jan.-Feb. '52, blz. 18.

In de 17e eeuw, vóór 1675, kwam de Augustijner pater Bartholomeüs van der Veken, pastoor te Oorschot, in gezelschap van verscheidene personen uit Oorschot en Eindhoven, ter bedevaart naar St Aldegonde te Mespelare, waar Thomas Cocx uit Eindhoven pastoor was. Heel de familie Cocx was aanwezig. Zie het register van de broederschap.

214. **OPBRAKEL. — M. Gysseling, Jan van Riebeeck van Zuidnederlandse afkomst ?** — Wetenschappelijke Tijdingen (St-Amandsberg), Maart-April 1952, kol. 89-90.

« Uiteindelijk zal dit geslacht herkomstig zijn van de hoeve Riebeke onder Opbrakel (1346 Riedbeke, 1356 Rietbeke, 1366 ter Rietbeken, 1369 Riebeke), waarvan de bewoners in de 14e-15e eeuw Van der Riebeke heten (1365 Busteel van der Rietbeken, 1366 Raes van der Rietbeken, 1416 Jan van der Riebeken; laatste vermelding : 1484 Jan Riebeex stede) en eind 15e eeuw uit Opbrakel moeten weggetrokken zijn (Gegevens geput uit de oorkonden en renteboeken van de abdij Sint-Martens-Bosse op het Rijksarchief te Gent). Zijn dit de voorouders van Jan van Riebeeck ? ». Het overige van het artikel heeft geen betrekking met het Land van Aalst, maar is eveneens zeer belangrijk.

215. **PAMELE** (Oudenaarde). — **Dr L. De Smet, Een paar opmerkingen over het Site van Oudenaarde.** — Annalen Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het tenement van Inde, 1949-50, blz. 7-10.

Over het kasteel van Pamele (de turris Aldenardensis), opgericht als tegenhanger van de keizerlijke burcht te Ename, en over de Burgschelde, grens van de bisdommen Kamerijk en Doornik.

216. **PAMELE** (Oudenaarde). — **P. Verhelle, O.L.Vrouw van Pamele te Oudenaarde.** — Mariaal Tijdschrift (Ledeberg), 15-3-51, blz. 39-41, met twee Nels-foto's van de kerk. ,

Vrij naar « Gids voor Oudenaarde », door H.V.d.V. — Deze merkwaardige kerk werd gebouwd in 1234-1239, toen Pamele nog tot het Land van Aalst en het bisdom Kamerijk behoorde.

217. **RONSE. — Jean van Es, Notice sur la « Translatio Sancti Hermetis ».** — Annalen Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het tenement van Inde, 1949-50, blz. 6.

Dit stuk, door een onbekende geschreven tussen 851 en 855, verhaalt de overbrenging van relikwieën van St Hermes uit Rome naar Salzburg, in 851. Met Ronse heeft het geen uitstaans, maar we vernemen er iets uit over de patroon der stad.

218. **RONSE.** — **Br. Emmanuel, De Fiertel, onze oude traditie.** — Annalen, Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het tenement van Inde, 1949-50, blz. 11-13.

Vervolg op het artikel in de eerste Annalen.

219. **RONSE.** — **A. Cambier, pr., De Louis XV-stijl te Ronse.** — Annalen Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1949-50, blz. 14-16.

Degelijk artikel over rokoko-dekoratie te Ronse : in de Sint-Hermeskerk (véél !), het folkloremuzeüm, de « Hoge Motte » en het verdwenen stadhuis.

220. **RONSE.** — **De wapenschilden der heren van Ronse.** — Annalen Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1949-50, blz. 17-23.

Achtereenvolgens worden behandeld : het huis van Vlaanderen-Namen, het huis van La Hamaide, het huis van Granvelle, het huis van Nassau-Siegen, het huis van Merode.

221. **RONSE.** — **A. Roekeloos,** voorzitter V.V.V. en Toerisme, **Proeve van folkloristisch kalender voor Ronse.** — Annalen Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1949-50, blz. 24-35.

Dagindeling voor 1951. — Zeer nuttig en navolgenswaard !

222. **RONSE.** — **A. Cambier,** pr. — **De studie van het Ronsische dialect.** — Annalen Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1949-50, blz. 36-39.

Door een geboren Ronsenaar.

223. **SINT-DENIJS-BOEKEL.** — Op Zondag 5-11-50 « trouwden » de reuzen Tavus de Boekel en Lieske de Kwakkele. « De Gentenaar » van 8-11-50 gaf een verslag, met foto.

AALST. **Jozef van Overstraeten.**

WIE HELPT ONS?

1 **Stevens.** — Te Iddergem woont Stevens Romain, afkomstig van Meerbeke, zoon van Francis (Meerbeke), zoon van Maximiliaan (Aspelare).
Er zijn vele Stevensen in de omstreken van Aspelare, Appelterre en Voorde (Karel van der Meulen, Iddergem).

2. **De Luyck,** Iddergem. — Hoewel ik opzoekingen heb gedaan betreffende deze familie en de stamboom ervan heb opgemaakt, heb ik nergens een familiewapen ontdekt (Karel van der Meulen, Iddergem).

3. De h. Karel van der Meulen werkt aan een geschiedkundige monografie over **Iddergem.**

4. De h. Karel van der Meulen heeft de « Generale caerte vanden lande van Aelst » (1612) in het Aalsters muzeüm nauwkeurig onderzocht voor wat zijn gemeente betreft en hij heeft ze nogal onjuist bevonden. Zo ontbreekt een der Iddergemse watermolens, zo schijnt de afbeelding der kerk niet juist te zijn « en sommige merkwaardige punten in de velden missen zekere zeer mooie typische bijzonderheden ».

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Hoofdredakteur : Jozef van Overstraeten, Parklaan 32, Aalst, Tel. 220.60.

Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), Tel 44.61.22, Postrekening 41.45.92.

INHOUD VAN Nr. 2.

1952.

Brouwer, Jozef de. — Bijdrage tot de oudste geschiedenis van Denderleeuw
met kaartje van Denderleeuw 49

Verbesselt Jan. — Moorsel. II
met drie illustraties 57

Gysseling M. — Toponymische etymologieën in en om het Land van Aalst. II 71

Brouwer, Jozef de. — De verhuring van de rijve der « Nood Gods » van Lede 72

Brouwer, Jozef de. — De bossen in het Land van Aalst 80
IX. Meldert 80
X. Mere 81
XI. Mespelare 82
XII. Moorsel 83
XIII. Nieuwerkerken 85
XIV. Ottergem 86
XV. Vlekkem 86
XVI. Wichelen-Schoonaarde 87
XVII. Wieze 88

Theys Constant. — Zigeuners te Ham-bij-Aalst in 1738. 90

Overstraeten, Jozef van. — O.L. Vrouw van Groeninge in het Land van Aalst
met één ill. 93

Overstraeten, Jozef van. — Onze bibliografie (nrs 204-223) 93

Wie helpt ons ? III

Drukkerij « De Aankondiger », Dr. De Moorstraat 6, Aalst - Tel. 248.18.